

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

ŠKOLNÍ ŠIKANA JAKO TÉMA ETICKÉ VÝCHOVY

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ludmila Muchová Ph.D.

Autor práce: Alena Šlechtová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 3.

2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

30. března 2014

.....
Šlechtová Alena

Děkuji vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Ludmila Muchové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji RSDr. Jánů Mišoviči, CSc. za cenné připomínky týkající se výzkumného šetření. Také děkuji své rodině za podporu a trpělivost.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 ŠKOLNÍ ŠIKANA	7
1.1 Šikana - vymezení pojmu..	7
1.2 Základní psychologické teorie šikany	10
1.3 Škola - její odpovědnost a možnosti v otázkách řešení a prevence šikany	12
1.4 Filosoficko-psychologický pohled na šikanu.	16
2 SOUČASNÁ SPOLEČNOST A JEJÍ VZTAH K NÁSILÍ	21
2.1 Sociologický pohled na násilí ve společnosti..	21
2.2 Činitelé ovlivňující vztah jedince k násilnému chování	23
3 ETICKÁ VÝCHOVA.....	28
3.1 Charakteristika etické výchovy.....	28
3.2 Šikana – téma vzdělávacího oboru Etická výchovy	31
3.2.1 Analýza dokumentů	31
3.2.2 Cíl výzkumu	32
3.2.3 Metoda a předmět zkoumání	32
3.2.4 Formulace základních výzkumných otázek.....	33
3.2.5 Vymezení významových jednotek.....	33
3.2.6 Rozbor souboru textů č. 1.	34
3.2.7 Interpretace výsledků vyplývajících z rozboru textů č. 1	34
3.2.8 Rozbor souboru textů č. 2.....	35
3.2.9 Interpretace výsledků vyplývajících z rozboru textů č. 2.....	35
3.2.10 Diskuse a závěrečná doporučení.....	36
ZÁVĚR	38
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	40
SEZNAM PŘÍLOH.....	43
PŘÍLOHA I.	44
PŘÍLOHA II.....	46
ABSTRAKT	104
ABSTRACT.....	105

ÚVOD

Šikana jako chování, které poškozuje druhé, se stává velmi závažným fenoménem dnešní doby, který zasahuje nejen do oblasti pedagogiky, ale také psychologie, filosofie a sociologie. Stále častěji se stává šikana námětem diskuzí, které šikanu kvalifikovaly jako problematiku, na kterou je třeba se zaměřit a cíleně se jí zabývat v oblasti výchovy a vzdělávání. Šikana je problém a stejně jako každý problém v sobě skrývá řešení. Abychom toto řešení mohli nalézt, je třeba ptát se po příčinách a hledat důvody v samotných kořenech, u jedince počínaje a celou společností konče.

Pedagogika je vědou o edukaci, která tento problém musí reflektovat. Řešení v oblasti pedagogiky může spočívat v několika rovinách, které by měly být systematicky propojeny. V rovině vzdělávací politiky lze do projektů vhodně zařadit témata této problematiky. Na úrovni školy, v realizační fázi, jmenujme například kvalitní přípravu a osvětu pedagogů, která není možná bez motivace k celoživotnímu vzdělávání. Velmi důležitá je evaluace prováděná v každé fázi edukace, která nám umožní zhodnocení efektivity celého procesu.

Etická výchova velmi souvisí s oborem, který studuji. Profese pedagoga volného času má své nezastupitelné místo ve výchově, jejíž jedním z cílů je budování postojů a předávání hodnot. Styčným bodem pedagogiky volného času a výchovy je participace. Jedná se o metodu, která umožní dítěti účastnit se na procesu utváření vlastních postojů a hierarchie hodnot. Etická výchova jako předmět formálního vzdělávání ukotvený v rámcových programech má své přesně definované cíle, které jsou dále v učebnicích a metodikách konkretizovány. Otázkou však zůstává pojetí tohoto předmětu, které se stalo námětem mnoha diskuzí odborníků, kteří mají na tuto problematiku odlišné názory.

Cílem této práce je zhodnotit, do jaké míry současné pojetí předmětu Etická výchova žáky vychovává a vzdělává k odmítání šikany. S tímto také souvisí otázky týkající se samotné šikany a okolností výskytu tohoto fenoménu. Dalším cílem této práce je popsat a následně shrnout různá pojetí týkající se šikany, především příčin vzniku tohoto jevu.

Pro bakalářskou práci jsem zvolila následující postup. Práci jsem rozdělila do tří částí. První a druhá část práce jsou zpracovány teoreticky. Součástí třetí části je zpracování dat vycházejících z obsahové analýzy textů vzdělávacích dokumentů.

První kapitola se věnuje šikaně jako jevu, kterým se zabývá nejen pedagogika, ale také psychologie a filosofie?. Je zde uvedeno vymezení samotného pojmu šikana a následně různá hlediska, ze kterých je možné na tuto problematiku nahlížet. Druhá část práce se zabývá vztahem společnosti k násilí a vymezuje důležité společenské determinanty, které se šikanou souvisí. Třetí část je věnována předmětu Etická výchova. V první části třetí kapitoly je uvedena charakteristika současného pojetí předmětu Etická výchova a kritické pohledy předních odborníků, kteří se etické výchově věnují. Ve druhé části této kapitoly se snažím zjistit metodou obsahové analýzy textů vzdělávacích dokumentů, do jaké míry a jakým způsobem je téma šikany v daných dokumentech zastoupeno. Předmětem výzkumu budou tyto texty: očekávané výstupy doplňujícího vzdělávacího oboru Etická výchova, které jsou součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) a elektronická verze materiálů pro jednotlivé hodiny Etické výchovy pro základní školy, konkrétně definované cíle jednotlivých hodin. Testování těchto dokumentů probíhá v současné době na pilotních školách.

1 ŠKOLNÍ ŠIKANA

Podle Stanislava Bendla je šikana ve své zárodeční podobě jevem, který je rozšířen téměř na všech školách. Problém s diagnostikou šikany ve školských zařízeních může spočívat v nesprávném vyhodnocení situací spojených s tímto fenoménem nebo také nezájmem institucí tento problém řešit. Průzkumy probíhající na našich školách ukazují na existenci šikany jako organické součásti školního života. Jedná se o všední jev, který se nedaří ze škol vytěsnit.¹ Ve své monografii *Prevence a řešení šikany ve škole* Bendl nahlíží na šikanu jako na problém, který se netýká pouze oblasti pedagogiky. Nazývá jej komplexním problémem, který zahrnuje psychologický, sociologický a mravní aspekt.²

Zdeněk Martínek ve své knize *Agresivita a kriminalita školní mládeže* shledává demokratické principy, na jejichž základě současná škola vzdělává a vychovává, jako nedostačující v otázce nejrozšířenějšího sociálně patologického jevu ve školním prostředí, kterým je šikanující chování. Žáci jsou vedeni ke komunikaci a respektu, přesto se podle posledních výzkumů se šikanou setkala 41% dětí. Jedná se o fenomén, který by měl být středem zájmů především u pedagogické veřejnosti. Pokud se před tímto jevem budou zavírat oči, bude se popírat a označovat za nevinnou hru, výskyt šikany se bude zvyšovat.³

1.1 Školní šikana – vymezení pojmu

Nejčastěji je šikana definována jako psychologické, emoční či fyzické ohrožování žáka jiným žákem, odehrávající se ve škole nebo na cestě domů. Rozsah šikany osciluje od přímého k nepřímému ohrožování, od nenápadného dráždění oběti až k útoku, který je v rozporu s platnými zákony a může ohrozit na životě.⁴

Říčan a Janošová definují šikanu jako ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Uvádějí základní znaky, podle kterých lze šikanu diagnostikovat. O existenci šikany hovoříme v případě, kdy jde o opakované jednání, v závažných případech lze za šikanu označit i jednorázové jednání s výhrůžkou opakování. Šikana je

---

¹ Srov. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*, s. 14.

² Srov. BENDL, Tamtéž, s. 17.

³ Srov. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, s. 109.

⁴ Srov. KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza depravantů: nestvůry, nástroje, obrana*, s. 203.

ubližování mezi těmi, kteří mají shodné postavení, to znamená např. ve škole mezi žáky nebo studenty. Mezi útočníkem a obětí je osobní asymetrický vztah moci - oběť zná agresora a bojí se ho. Šikana, jako konkrétní ubližování, má přímou a nepřímou formu. Přímá forma šikany spočívá především v násilí všeho druhu, ve slovním napadání a v zotročování. Nepřímá šikana je založena na sociální izolaci spolužáka, který je vyloučen ze skupiny. Zásadní pro definici šikany je nemožnost či neschopnost obrany, která může být dána určitým handicapem, tělesnou slabostí, nešikovností, invaliditou, případně opožděným rozumovým vývojem. Důvody šikany jsou různé, především se jedná o příčiny individuální, dané vlastnostmi jak agresorů, tak obětí. Šikanou neoznačujeme takové druhy násilného chování, jako například rvačka mezi přibližně stejně silnými žáky, sexuální obtěžování či šikádlení, které nemá opakující se tendenci.⁵

Velmi užívaným pojmem současnosti je kyberšikana, která spočívá podle Říčana a Janošové ve zveřejňování pomluv nebo choulostivých informací ze soukromí oběti včetně obrazových materiálů, nejčastěji získaných mobilním telefonem. U kyberšikany může agresor zůstat skrytý, může se jednat o pomstu toho, kdo sám se stal obětí násilí.⁶ Vanessa Rogersová uvádí několik základních rozdílů, kterými se kyberšikana liší od šikany. Prvním znakem je odstup agresora od oběti, který umožňuje pachatelům anonymitu a představu bezpečí vědomí, že se na ně nepříjde. Dalším určujícím znakem kyberšikany je skutečnost, že tato forma šikany může probíhat kdykoliv během dne a může zasáhnout i místa, která byla dříve považována za bezpečná. Tento fakt přispívá k velkému psychickému týrání obětí, které mají pocit, že už nejsou nikde v bezpečí a nemohou nikomu věřit. Kyberšikana na rozdíl od jiných forem šikany má také mezigenerační charakter. Mladí lidé mohou šikanovat dospělé včetně svých rodičů, učitelů způsobem, který v reálném světě není možný.⁷ Druhy kyberšikany jsou různé, zahrnují např. internetové diskuze, kde je používán prostřednictvím elektronických zpráv útočný jazyk, obtěžování, pomlouvání, záměrné vyloučení z online skupiny, podvod, předstírání atd. Velmi závažným druhem je tzv. kyberpronásledování, které zahrnuje intenzivní opakované obtěžování a ponižování včetně výhrůžek a zastrašování.⁸ Následky pokročilé kyberšikany bývají tragické a bohužel v některých případech končí i sebevraždou oběti. Jako příklad takovéto oběti

---

⁵ Srov. ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*, s. 21-23.

⁶ Srov. Tamtéž, s. 24.

⁷ Srov. ROGERS, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*, s. 32-33.

⁸ Srov. Tamtéž, s. 35.

kyberšikany uvádím případ čtrnáctileté dívky z Polska, která byla podrobena sexuální šikaně ze strany svých spolužáků, kteří vše nahráli na telefon a posléze zveřejnili na internetu. Dívka tuto situaci psychicky neunesla a oběsila se. Posledním známým případem kyberšikany s tragickým koncem se stala šikana mezigeneračního charakteru. V tomto případě agresorem byla matka dívky, která se prostřednictvím falešné identity vytvořené na sociální síti chtěla pomstít jiné dívce za to, že se přestala přátelit s její dcerou. Dívka spáchala sebevraždu.⁹

Zdeněk Martínek rozlišuje dva termíny, na jejichž základě lze rozlišit šikanující chování. Jedná se o šikanu a teasing. Za teasing je označováno chování, které šikanu zdánlivě připomíná, jde o nevinné škádlení mezi dětmi, např. chlapci škádlí děvčata, protože se jim líbí. Jedná se o normální jev. Šikanu definuje jako jev, kdy jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.¹⁰

K doplnění uvádím definici šikany z Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních z roku 2013: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“¹¹

Můžeme uzavřít, že šikana jako negativní forma agresivního chování se vyznačuje těmito podstatnými znaky: záměrné a opakované jednání, osobní asymetrický vztah mezi útočníkem a obětí, vzrůstající intenzita násilí a nemožnost či neschopnost obrany ze strany oběti. Kyberšikana je forma psychické šikany, jejímž specifickým znakem je opakované zneužívání informační a komunikační technologie, především mobilu a internetu k takovým aktivitám, které mají někomu záměrně ublížit nebo jej ohrožit.

---

⁹O kyberšikaně: Následky kyberšikany. In: *Nebud' obětí!: Rizika internetu a komunikačních technologií* [online].

¹⁰Srov. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, s. 109.

¹¹Prevence: Metodické pokyny. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online].

1.2 Základní psychologické teorie šikany

Michal Kolář podává pohled na šikanování ze tří hledisek.

Behaviorální pohled: šikanování jako patologické chování, jedná se o nejnápadnější projevy, kdy dochází k porušení školních pravidel nebo dochází dokonce k naplnění skutkové podstaty trestných činů. V praxi je tento pohled nejběžnější a pro prvotní posouzení situace je nezbytný. Hlavními rysy tohoto chování je úmyslné a opakované týrán a zotročování jednoho či více žáků za použití agrese a manipulace. Tento pohled klasifikuje pět základních projevů agrese a manipulace. Jedná se o fyzickou agresi a používání zbraní (př. oběť je držena na zádech, na odhalené břicho agresori házejí kovovou minci, případně bouchají dlaní ruky oběť do břicha), slovní agresi a zastrašování zbraněmi (př. oběti je vyhrožováno zabitím, mučením nebo agresori urážejí rodiče oběti), krádeže, ničení a manipulace věcmi (př. agresori berou oběti peníze, ničí oběti oblečení, pomůcky), násilné a manipulativní příkazy (př. oběť je nucena pít limonádu, kde je napliváno, nosit ponižující ceduli, atd.), zraňování izolací, oklikou a uměleckými výtvoři (př. oběť je ignorována, pomlouvána), do této podskupiny patří všechny formy psychické šikany včetně kyberšikany.¹²

Závažný způsob šikany není obtížné rozpoznat a označit. Je však velmi obtížné tento způsob registrovat, protože se děje v nepřítomnosti pedagogického pracovníka. Lehčí forma šikany, kterou je možné zahlédnout, je většinou tolerovaným způsobem šikany. Velkým problémem v tomto případě je identifikace, zda uvedený jev je šikana či nikoliv. Do těchto způsobů šikany můžeme zařadit například vtipy a žerty na úkor jiné osoby, výsměch, urážející přezdívky, úmyslné schovávání věcí. Běžná agrese ve škole je zaměřena k dosažení nějakého cíle, rozhodně však cílem není agrese sama.¹³

Psychodynamický pohled: šikanování jako závislost. Tento rozměr šikanování již nelze vnějším pohledem rozpoznat. Jedná se o vzájemnou vazbu mezi agresorem a obětí. Agresor i oběť jsou na sobě závislí, potřebují se, dochází k posilování jejich chování. Praxe ukazuje na existenci jak oboustranné, tak jednostranné závislosti. Vždy však jde o vztah nerovnoprávný, který je určen základní lidskou strategií, skrýt vlastní strach a současně využít strach druhého. Tento princip vede k rozdělení žáků ve skupině na silné a slabé. V pokročilém stadiu šikanování se následkem může stát silná forma

---

¹² Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 31-35.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 36.

závislosti, identifikace s agresorem. Oběť se s agresorem přehnaně ztotožní, což může vyústit v sympatii či dokonce lásku. Projevem takovéto identifikace je to, že oběť považuje násilníka za svého kamaráda, kterého obdivuje a poslouchá na slovo. Rozpoznání této závislosti a odhad její intenzity je důležitý pro správný výběr vhodných nástrojů diagnostiky a následné léčby.¹⁴

Sociálněpsychologický pohled: je pohled vedoucí k pochopení tohoto fenoménu jako poruchy vztahů ve skupině. Šikanování není pouze záležitostí agresora a oběti, ale vždy se děje v souvislostech se vztahy v určité konkrétní skupině. Tato infekce, která vede k těžké poruše vztahů ve skupině, má svoji vlastní dynamiku. Kdo nepochopí tento zákonitý vývoj přeměny zdravé skupiny v nemocnou, nemůže šikanování léčit. Základní pětistupňové schéma pomáhá rozlišit jednotlivá vývojová stadia šikanování.¹⁵

První stupeň šikany, zvaný také jako zrod ostrakismu, může vzniknout téměř v každém kolektivu. V tomto prvním stadiu šikany jde o mírné formy zejména psychického násilí. Oběť je neoblíbená, odmítaná a osamocená. Je terčem výsměchu, legráček a pomluv. Tento stupeň šikany již může být cestou k dalšímu těžšímu vývoji šikany.¹⁶

Ve druhém stupni již dochází k fyzickému násilí a manipulaci s obětí. K tomuto stupni dochází nejčastěji v náročnějších podmínkách – oběť slouží jako ventil v situacích, kdy děti tráví společně více času, nebo v kolektivu, kde je převaha agresivních jedinců. V této fázi šikany dochází ke ztrátě posledních zábran a k opakovanému násilí. Jednou z variant tohoto stupně je šikana pro pobavení samotného agresora a jeho příznivců. I v této fázi lze správným pedagogickým přístupem skupinu napravit.¹⁷

Následující fází je vytvoření jádra. Pokud není zabráněno jakýmkoliv způsobem fyzickému násilí jedinců, začínají se tvořit skupinky agresorů, kteří začínají systematicky spolupracovat. Jejich počátečními oběťmi se stávají ti nejslabší žáci.¹⁸

Čtvrtý stupeň šikany nastává v okamžiku, kdy skupinka agresorů pokračuje ve své násilné činnosti a jejich normy se stanou pro ostatní nepsaným zákonem. Většina

---

¹⁴ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 37-42.

¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 45.

¹⁶ Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 31.

¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 32.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 35.

přijímá normy agresorů. V této chvíli již pedagogovo úsilí nepřináší žádné ovoce. I ti slušní žáci se stávají tyrany a aktivně se podílí na násilí.¹⁹

Nejvyšší pátý stupeň šikany, dokonalá neboli totalitní šikana, se vyskytuje zejména ve věznicích, výchovných ústavech, ale v mírnější podobě také ve školách. V této úrovni se šikana stává totalitní ideologií. Skupina je rozdělena na slabé a silné. Jedná se zde o násilné využívání nejen materiálních věcí obětí, ale také jejich vědomostí a citů. Nejvyšší metou pro agresory je moc nad těmito oběťmi, kterým mohou agresori kdykoli a jakkoli způsobovat bolest a oni nejsou schopni se bránit. Důsledkem této šikany může být i pokus o sebevraždu oběti. Ve většině případů této šikany je hlavním agresorem žák s velmi dobrým prospěchem, ochotný a velmi oblíbený třídním učitelem.²⁰

1.3 Škola - její odpovědnost a možnosti v otázkách řešení a prevence šikany

Problematika ochrany dětí ve škole má své legislativní a právní vymezení. Škola či školské zařízení má jednoznačnou zodpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně předcházet vzniku rizikového chování. S ochranou dětí je spojena odpovědnost pedagogického pracovníka. Pedagogický pracovník musí šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu. Každý pedagogický pracovník je povinen řídit se příslušnými pokyny a ustanoveními. Odpovědnost pedagogického pracovníka je dána Zákonem č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů (§ 167, 168 trestního zákona).²¹

Škola má dané určité zásady a postupy, jejichž uplatňování vede ke zlepšení vztahů mezi dětmi a pedagogy i mezi dětmi navzájem. Jedná se o specifické (týkající se speciálně šikany) a nspecifické (všeobecné) zásady, které mohou pomoci v prevenci

---

¹⁹ Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 36.

²⁰ Srov. Tamtéž, s. 37.

²¹ Srov. ŘÍČAN, P.; JANOSHOVÁ, P. *Jak na šikanu*, s. 145.

šikany i v konkrétních případech šikanování. Bohužel se na tyto postupy často zapomíná. Mezi možnosti, které školy v otázkách prevence a řešení šikany mají, patří následující.

- Rozvíjení průřezových témat osobnostní a sociální výchovy a jejich kvalitní uplatňování.²²
- Etická výchova vedená pedagogy s příslušnou aprobační uplatňovaná na šikanu spočívá ve vštěpování základních společenských hodnot dětem. Mezi základní hodnoty patří úcta ke každé lidské bytosti, solidarita, soucit, obětavost atd. Podstatu etické výchovy však tvoří osobní příklad učitelů, kteří dají význam etickým hodnotám tím, jak se k žákům chovají. Tyto hodnoty je nutné dětem zprostředkovat nejen slovem a obrazem, ale také zážitkem. Je zcela nedostačující dát těmto tématům prostor pouze v určitém vyučovacím předmětu. Tyto etické a estetické hodnoty mají tvořit stálou součást prostředí, ve kterém se děti nachází. Současné české školy se snaží být hodnotově neutrální a do popředí se dostávají hodnoty, které preferuje dnešní společnost, mezi které patří požitek, úspěch, výkon, soutěž. Na nástěnkách ve školách vidáme jména dětí, které uspěly v soutěžích, zřídka je příkladem dítě, které projevilo solidaritu či obětavost. Pro prevenci šikany je zásadní myšlenka úcty ke každé lidské bytosti a klasická evropská hodnota rytířství - statečné ochrany slabých, která by měla být ve škole všudypřítomná.²³
- Individuální pozornost dětem, které mají sociální, zdravotní či vztahové problémy a zlepšení atmosféry v dětském kolektivu.
- Vytváření a zlepšování vzájemných vztahů mezi školou a rodiči.
- Zaujetí otevřeného postoje k šikaně tím, že si škola uvědomuje šikanu jako závažný problém. Škola se může v tomto směru opřít o Metodický pokyn MŠMT zaměřený přímo na šikanu.
- Zajistit dostatečnou hustotu dozoru, která eliminuje příležitosti k šikaně.
- Seznámit se s Metodickým pokynem MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních a postupovat podle něj v prevenci i řešení šikanování.

---

²² Srov. ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*, s. 17.

²³ Srov. Tamtéž, s. 112-113.

- Správně formulovat školní řád, aby obsahoval ustanovení, která podporují prevenci šikany, postih i nápravu.²⁴
- Zpřístupnit základní literaturu o šikaně všem pedagogům a zajistit její prostudování.
- Absolvování kursu prevence a řešení šikany, akreditovaný MŠMT minimálně jedním pedagogem působícím na škole.
- Sledování a řešení i méně nápadných projevů šikany a jiného agresivního chování.
- Zajistit řádné vyšetření při podezření nebo provalení šikany.²⁵

Školní psychologie, jako nová subprofese, se v našem výchovném systému objevila přibližně před 10-15 lety. Toto téma je stále velmi diskutované mezi poradenskými pracovníky ve školství i mezi pedagogy. Řeší se otázky týkající se oprávněnosti postavení školního psychologa ve vzdělávacím systému. Tato profese se na řadě škol vyskytovala již od roku 1991, kdy nebyly k dispozici žádné legislativní předpisy ani metodické materiály. Výzkumná šetření však potvrdila nezastupitelné místo těchto odborníků v poradenském systému. Legislativně se ČR připojila k zemím se školními psychology vyhláškou č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Tyto dokumenty byly doplněny metodickým materiálem, který uvádí podrobný popis činností těchto kategorií odborníků i charakter spolupráce s pedagogy ve škole. Vývoj byl završen projektem evropských sociálních fondů Vzdělávání - informace - poradenství (VIP) Kariéra. Součástí tohoto projektu bylo vytváření školních poradenských pracovišť, především zavádění pozic školních psychologů a školních speciálních pedagogů. V roce 2009 vznikl pokračující projekt RŠPP-VIP II., který se týkal zkvalitnění podmínek práce těchto odborníků.²⁶ Od roku 2012 běží projekt ESF RAMPS VIP III, který navazuje na předešlé projekty. „Cílem projektu je nastavit systém poradenských služeb jako integrovaný, definovat klíčové kompetence pracovníků v systému, navrhnout jeho případnou restrukturalizaci. Součástí této práce je také vybudování metodického zázemí pro poskytované služby, vytvoření strukturovaného systému DVPP, navržení standardních činností, respektive jejich

---

²⁴ Srov. ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*, s. 18.

²⁵ Srov. Tamtéž, s. 18–19.

²⁶ Srov. ŠTECH, S.; ZAPLETALOVÁ, J. *Úvod do školní psychologie*, s. 76–77.

úpravy.²⁷ Mezi nejčastěji vykonávané činnosti školního psychologa patří: intervence při řešení výchovných problémů (agrese, šikana, drogy, nekázeň), diagnostika a nápravy specifických poruch učení, problémy s učením u žáků, u kterých tyto problémy nejsou způsobeny vývojovými poruchami, aktivity spojené s interpersonálními vztahy (odstraňování komunikačních bariér, řešení konfliktů), atd. Práce školního psychologa přináší řadu náročných a krizových situací, do kterých řadíme například rodinu a její dysfunkce, nevhodné zásahy učitelů a ředitele, péče o žáka s vážnou chorobou, o depresivního žáka se suicidálními tendencemi nebo falešná obvinění žáka ze šikany.²⁸

---

²⁷RAMPS-VIP III: O projektu. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV)* [online].

²⁸ Srov. ŠTECH, S.; ZAPLETALOVÁ, J. *Úvod do školní psychologie*, s. 79–81.

1.4 Filosoficko-psychologický pohled na šikanu

Pokud se zajímáme o hlubší souvislosti šikanování, nelze nenarazit na základní otázku, která je jádrem problému a tou je: Jaký důvod přiměje lidskou bytost, aby krutě mučila jiné lidi? Pokud porozumíme šikanování, dozvíme se, čeho všeho je člověk schopen, i to, čeho se musí vyvarovat, aby ovládl zákazonosnou agresi v sobě. Řecký filosof Platon byl přesvědčen, že mozek člověka není vybaven na porozumění zlu.²⁹

Podle Koláře máme předpoklady k šikanování každý v sobě. Odborníci zastávají názor, že agresori, kteří mučí své oběti, jsou agresivní psychopati, což znamená, že zlo se tímto řadí do oblasti psychopatologie. Vzhledem k množství agrese ve školách by toto tvrzení znamenalo, že školy jsou plné agresivních psychopatů.³⁰

Aktivní účastníci a iniciátoři šikany mezi dětmi se z hlediska odborných diagnóz od ostatních mladých lidí zásadně neliší. U většiny případů se nejedná o sadistické psychopaty, ale o egoisty. Agrese a krutost je v dispozicích každého člověka a lidský charakter ji bez větších zábran umocňuje. Kolář nahlíží na problém šikanování ne jako na problém psychopatologie, nýbrž jako na problém duchovního růstu člověka a jeho morálního vědomí. Z jeho praxe vyplývá, že u iniciátorů školní šikany bývá duchovní rozměr v poměru s duchovním rozměrem ochránců obětí značně zanedbán. Tento duchovní rozměr Kolář vnímá shodně s Franklovou logoterapií jako možnost člověka svobodně volit svůj smysl života a životní hodnoty. Člověk stojící na počátku žije sám v sobě, ten, kdo duchovně pokročil, transcenduje, přesahuje hranice vlastního zájmu a je schopen vnímat bolest a potřeby druhých lidí, je schopen empatie. Ten, kdo je schopen transcendence a věnuje se uskutečňování smyslu života nebo se orientuje na druhé lidi, získává klid a oprostuje se od napětí. Člověk, který je duchovně nerozvinutý, jedná asociálně, všechny jeho vztahy jsou prospěchářské, manipulující a parazitující. Důležitý je fakt, že morální prázdnota u člověka nevyklučuje vysokou inteligenci, vzdělanost, tvořivost a pevnou vůli po úspěchu. Tato egoistická orientace otevírá cestu vrozené agrese a touze po moci a slasti, která s ní souvisí. Pokud tato agrese není v člověku transformována, začíná se za určitých podmínek rozvíjet v nejrůznější druhy zla, včetně šikanování.³¹

---

²⁹ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 119.

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 119–121.

³¹ Srov. Tamtéž, s. 122–123.

V problému školní šikany je důležitá otázka, zda děti, které jsou již účastni procesu morálního růstu, jsou chráněni vůči iniciování nebo účasti šikanování. Duchovní zralosti, vyššího stadia spirituálního růstu, lidé dosahují až v dospělosti, a to ještě ne všichni. Děti, které jsou duchovně probuzené, se nestávají iniciátory systematického fyzického násilí, ale mohou být lapeny do osidel počátečních forem šikany, a to zejména pokud jsou vystaveny tlaku takto nemocné skupiny.³²

Vývojová psychologie od Langmeiera a Krejčířové hovoří o rizikovém chování jako o možném důsledku psychické deprivace. Psychická deprivace patří mezi zvláštní formu ohrožení psychického vývoje dítěte. Tuto závažnou problematiku rozpracoval J. Bowlby, který podal přesvědčivé důkazy o poškození duševního vývoje dětí vychovávaných v ústavech. U těchto dětí byly uspokojeny základní tělesné potřeby, přesto duševně strádaly nedostatkem individuální pozornosti, nedostatkem podnětů a především nemožností navázat citový vztah k jedné osobě (matce) nebo k několika osobám, tvořícím malou sociální skupinu (rodinu).³³ Langmeier s Matějčkem ve své knize *Psychická deprivace v dětství* definují deprivaci takto: „Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.“³⁴ Za základní psychické potřeby dítěte považují: potřebu určitého množství, proměnlivosti a druhu podnětů, potřebu základních podmínek pro účinné učení, potřebu prvotních společenských vztahů umožňující základní integraci osobnosti a potřebu společenského uplatnění vedoucího k osvojení společenských rolí a hodnotných cílů.³⁵

---

³² Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 124.

³³ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 288.

³⁴ LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*, s. 26.

³⁵ Srov. LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*, s. 26.

Langmeier s Matějčkem vytvořili komplexní přístup k problematice psychické deprivace.

Tab. 1: Víceúrovňové pojetí psychické deprivace ³⁶

Úroveň deprivace		Nedostatek vnějšího životního prostředí	Experimentální model
I.	Deprivace podnětová	Nedostatek vnější stimulace	Deprivace senzorická
II.	Deprivace významová	Nedostatek vnější struktury	Deprivace kognitivní
III.	Deprivace citového vztahu	Nedostatek vnějšího objektu	Deprivace emoční
IV.	Deprivace identity	Nedostatek osobně sociálního významu	Deprivace sociální

- I. Deprivace senzorická: tato úroveň deprivace ohrožuje dítě tam, kde je nedostatek podnětů v prostředí, jedná se o materiální podmínky (chudě vybavené prostředí, izolace od okolí) a postoje vychovatelů (nevšímavý, afektivně chladný, čistě racionální přístup k dítěti)³⁷
- II. Deprivace kognitivní: o této úrovni deprivace hovoříme v případě, že prostředí je málo strukturované, neumožňuje dítěti objevit pravidelnosti a řád. Dítě tak nenalezne ve svém životním prostředí strukturu ani smysl. Deprivace je vyvolána zanedbávající a pouze povrchně kontrolující výchovou. Tato úroveň může být podmíněna vnějšími příčinami (orientace na instituci více než na dítě) a vnitřními příčinami (osobností vychovatele, nedostatek inteligence, smyslový defekt, atd.).³⁸
- III. Deprivace emoční: tato deprivace se objevuje tam, kde dítě nemá k dispozici vnější sociální objekt. Tento objekt musí být dítěti k dispozici fyzicky i psychologicky v dostatečné míře a dostatečně dlouhou dobu.³⁹ Problematikou citového vývoje dítěte se zabývá *Vývojová psychologie*

³⁶ LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*, s. 297.

³⁷ Srov. LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*, s. 284.

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 288.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 290.

Langmeiera a Krejčířové, kde je popsán emoční vývoj dítěte od jeho narození. V období kolem sedmého měsíce dítě navazuje specifický vztah k jedné osobě. V případě separace dítěte od matky dochází k depresivním reakcím, které mohou vážně narušit emoční vývoj dítěte.⁴⁰ Důraz na citovou vazbu mezi matkou a dítětem kladou také Koukolík s Drtilovou v knize *Vzpoura deprivantů*, v níž předkládají teorie vazby a prezentují pokusy M. Ainsworthové, která představila čtyři druhy citových vazeb mezi matkou a dítětem. První vazbou je vazba jistá, bezpečná, která je základem dalších pozitivních vztahů např. mezi rodičem a dítětem, mezi vrstevníky v dětství, mezi učitelem a dítětem. Druhým typem vazby je vazba nejistá, vyhýbavá. Tyto vazby předpovídají vyšší pravděpodobnost problematických vztahů, úzkost a agresivitu. Dalším typem vazby je vazba nejistá ambivalentní. U dětí s tímto typem vazby je strach nejsilnější emocí. Je zde opět zvýšené riziko výskytu negativních emocí. Posledním typem vazby je vazba nejistá, dezorganizovaná. V tomto případě byla zjištěna vysoká pravděpodobnost psychopatologických změn a to především v mezilidských vztazích.⁴¹

- IV. Deprivace sociální: touto deprivací je dítě ohroženo v prostředích, kde se podněty nutné pro osobní a sociální uplatnění nevyskytují nebo jsou nedostupné či nepochopitelné. Jedná se o takové prostředí, ve kterém děti nepoznají rozdílné sociální role, které existují v normální rodině, a tím je dítěti znemožněno nalézt model pro vlastní sociální chování. Může se jednat také o rodiny na nízké sociokulturní úrovni kde hodnoty, které poznává, jsou odlišné od hodnot většiny. Výchova v tomto případě neklade na dítě žádné nároky, nic od něho neočekává, nehodnotí jeho chování a neklade žádné cíle.⁴²

Koukolík a Drtilová nahlíží na problém poruch chování shodně jako předcházející autoři, také jako na důsledek psychické deprivace. Vymezují skupinu osob, kterou nazývají deprivanti. „Jsou to lidé, kteří z biologických, psychologických nebo sociokulturních důvodů nedosáhli lidskou normalitu nebo o ni přišli. Ve vztahu k normalitě jsou to lidé v různém stupni a rozsahu nepovedení nebo zmrzačení, nikoli

⁴⁰ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 63.

⁴¹ Srov. KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpoura deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*, s. 90–91.

⁴² Srov. Tamtéž, s. 293–294.

nemocní. Deprivanty chápeme jako antropologickou, sociokulturní kategorii, nikoli jako kategorii diagnostickou, lékařskou, ta by byla užší.⁴³ Mezi vlivy, které závažně narušují osobnostní růst člověka, patří jednak sociokulturní tlak, kam řadíme např. některý z druhů nejisté vazby mezi matkou a dítětem, život v kriminálním prostředí atd., ale také evoluční-genetické vlivy. Některé základní rysy psychopatické osobnosti, např. bezcitnost vypadají, že mohou být zakódované geneticky, tedy evolučně. Velmi závažná je kombinace obou těchto vlivů.⁴⁴

Tato část práce tedy předkládá dva rozdílné pohledy na příčiny vzniku tohoto zla, které se prezentuje formou agresivního chování. Michal Kolář, který je inspirován myšlenkami Viktora Frankla, vidí příčinu především v duchovní dimenzi, jako problém morálního vědomí a nedostatečného duchovního růstu. Odlišný postoj k tomuto problému zaujmají autoři knihy *Psychická deprivace v dětství* Langmeier s Matějčkem, stejně jako dvojice autorů knihy *Vzpouza deprivantů* Koukolík a Drtilová. Jmenovaní autoři pracují s tímto problémem v oblasti psychické. Tvrdí, že lidská psychika je determinována sociokulturními a evolučními-genetickými vlivy a tuto souvislost vidí jako možnou příčinu agresivního chování. K doplnění této části přikládám ještě třetí pohled. Jedná se o pohled Viktora E. Frankla k otázce determinismu. „Samozřejmě je člověk determinován, tj. podroben podmínkám, ať už se jedná o biologické, psychologické nebo sociologické podmínky, a v tomto smyslu není nikterak svobodný, není vůbec svobodný od podmínek, není vůbec svobodný od něčeho, nýbrž svobodný k něčemu, to znamená svobodný k zaujetí postoje vůči všem podmínkám.“⁴⁵

---

⁴³ KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*, s. 70.

⁴⁴ Srov. KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*, s. 70–71.

⁴⁵ FRANKL, V, Emil. *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*, s. 35.

2 SOUČASNÁ SPOLEČNOST A JEJÍ VZTAH K NÁSILÍ

V této části práce se budu zabývat současnou společností a hledáním příčin násilí z pohledu sociologie. Následně se zaměřím na negativní vlivy současné společnosti ovlivňující postoj jedince k násilí. Mezi základní činitele ovlivňující utváření vztahu dětí a dospívajících k násilí, patří především rodina. Rodina tvoří důležitou součást společenského systému, který se bezprostředně podílí na utváření osobnosti a jejího vztahu k ostatním lidem. Velmi diskutovaným tématem v současné době je vliv mediálních prostředků. Tomuto tématu se budu věnovat v závěru této kapitoly.

Lukáš Urban v knize *Sociologie trochu jinak* uvádí, že pokud chceme charakterizovat současnou společnost, je nutné rozumět symbolům doby a znamením, které nám odkryjí hlubší struktury fungování společnosti. Jako typické rysy dnešní společnosti jmenuje: globalizaci, ekonomickou a finanční globalizaci, technické inovace a zavádění nových technologií do praxe, hlad po počítačích, informační explozi (narůstání pseudoinformací všeho druhu), ideologii růstu Růstu, neustálou mobilizaci lidských mas, zpeněžení všech podstatných částí života, paradox osamění a deintimizaci života, zezábavňování života, paradox racionality a iracionality, paradox souběžné uniformizace a diferenciaci života, změny ve vnímání prostoru a času, sociální napětí a nejistotu a snižování důvěry lidí v politiku.⁴⁶

2.1 Sociologický pohled na násilí ve společnosti

Sociologie stejně jako psychologie, filosofie či biologie zkoumá problematiku násilí a snaží se nalézt a definovat příčiny. V sociologické terminologii se v souvislosti s násilím objevuje pojem deviace. Jan Jandourek vysvětluje tento pojem v knize *Průvodce sociologií*. „Deviace je chování, které se odlišuje od norem a systému hodnot, které ve společnosti vyznává většina lidí. Může jít o jedince i skupiny.“⁴⁷ Podle dalšího

---

⁴⁶ Srov. JANDOUREK, J. *Průvodce sociologií*, s. 214–220.

⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 115.

dělení deviace se šikana řadí mezi asociální společenské jevy společně s výtržnictvím nebo s vandalismem.⁴⁸

Lukáš Urban se v souvislosti s kauzalitou společnost - sociální deviace věnuje teoriím sociálních deviací a deviantního chování. Sociologické teorie analyzují především fenomény, mezi které řadí sociální kontrolu, souvislost mezi kulturou a deviacemi, sociálním a ekonomickým kapitálem člověka, módními trendy, státem, rodinou atd. Specifikem těchto teorií vzniku deviantního chování je kladení důrazu na souvislost mezi normálním a nenormálním, řádným a deviantním a na fakt sociálně kulturní podmíněnosti všeho, co pochází ze společnosti včetně deviace.⁴⁹ Mezi základní typy teorií týkající se deviantního chování patří:

- diferenciální asociace - lidé se učí různým kriminálním vzorům chování, které jsou diferencovaně přítomné v jejich nejbližším sociálním prostředí. Toto chování je tedy kulturně přenášeno v malých sociálních skupinách. Prostředkem se stává proces sociálního učení.⁵⁰ Delikvent se učí různým technikám páčání zločinů, motivům a postojům;⁵¹
- anomie - v souvislosti s delikvencí používá Jan Jandourek definici amerického sociologa Roberta Kinga Mertona. „Jde o nezamýšlené důsledky chvályhodných cílů. Náš prvotní cíl spočívá v odhalení toho, jak některé sociální struktury vyvíjejí jasný tlak na určité osoby ve společnosti a tlačí je spíše k nekonformnímu než konformnímu chování;“⁵²
- teorie značkování (labelling, etiketizační teorie) - předmětem této teorie je proces kriminalizace. Deviace dle této teorie je společenskou reakcí na vnější vlivy a zároveň důsledkem sociálního ostrakismu. Stigma deviant rozdávají skupiny, organizace či jedinci, kteří ve společnosti disponují mocí. Jedná se například o bohaté, privilegované, etnické většiny, soudce, policisty. Jde o všechny ty, kdo mají pravomoc nebo schopnost druhým nutit představu o ideálech a mravnosti;⁵³

---

⁴⁸ Srov. URBAN, L. *Sociologie trochu jinak*, s. 154.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 157-158.

⁵⁰ Srov. MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*, s. 28.

⁵¹ Srov. JANDOUREK, J. *Průvodce sociologií*, s. 117.

⁵² JANDOUREK, J. *Průvodce sociologií*, s. 117.

⁵³ Srov. URBAN, L. *Sociologie trochu jinak*, s. 160-161.

- teorie racionální volby - jedinci se rozhodnou pro jednání, které jim v danou chvíli připadá výhodné a riziko malé.⁵⁴

Jandourek rozebírá problematiku dětské zločinnosti a pokládá si otázku týkající se hranice trestní odpovědnosti. V některých případech dětské prekriminality nemusí jít jen o „dětské záležitosti“, ale o případy, které se vyznačují neúměrnou tvrdostí, devastací a znehodnocování zařízení. V roce 1993 ve Velké Británii dva desetiletí chlapci unesli tříletého hochu, kterého mučili a ubili ho k smrti. Následně ho položili na koleje a nechali přejet vlakem. Ve Velké Británii je hranice trestní odpovědnosti 10 let, u nás 15 let. V Belgii je hranice trestní odpovědnosti 18 let.⁵⁵

Zajímavý pohled na současný nárůst násilí ve společnosti přináší Zygmund Bauman v knize *Individualizovaná společnost*. Rozebírá samotný pojem násilí, který je ve své podstatě sporný. Spor, který se pojmu týká, spočívá v jeho legitimitě. Násilí je dle něj nelegitimní nátlak, kterému je legitimita upřena. O legitimitu tohoto pojmu usilují různé skupiny včetně těch násilných. Tímto se stává násilí v mocenském boji prostředkem i cílem. Násilí je způsob boje za legitimitu násilí. Ten kdo dosáhne legitimacy, nemůže být souzen za násilí, jelikož legitimně má právo být krutý. Oběti násilných činů však nespátřují podstatný rozdíl v motivech takových či onakých, bolest zůstává stejná.⁵⁶

2.2 Činitelé ovlivňující vztah jedince k násilnému chování

Mezi společenské vlivy, které ohrožují všestranný rozvoj dítěte, můžeme zařadit především vliv nefunkčního rodinného prostředí a vliv mediálního prostředí.

Matoušek a Kroftová označují rodinu jako hlavního činitele, která svým selháním umožňuje dětem kriminální chování. Popisují několik rizikových faktorů, které se vztahují k delikventnímu chování dětí. Za důležitý faktor označují rodinné vazby, o kterých pojednává kapitola 1.4 této práce. Dalším uváděným faktorem může být nedostatečné vytvoření zábran v sociálním chování dětí nebo jejich nekonzistentní výchovný styl, kdy rodiče dítě za stejný přestupek jednou trestají a jindy ne. V rodinách, kde se děti chovají delikventně, se častěji objevuje příliš tvrdá disciplína zahrnující

⁵⁴ Srov. JANDOUREK, J. *Průvodce sociologií*, s. 118.

⁵⁵ Srov. Tamtéž, J. *Průvodce sociologií*, s. 126–127.

⁵⁶ Srov. BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*, s. 241–243.

agresivní chování rodiče k dítěti. Častý je také v tomto rodinném prostředí výskyt tělesných trestů v dětství či neuvědomované rodičovské povzbuzování do delikventního chování.⁵⁷ Toto potvrzují Říčan s Janošovou v knize *Jak na šikanu*, kde označují rodiny s tímto způsobem chování jako rodinné prostředí, ze kterého pocházejí agresori šikany. „Tolerance k násilí, jehož se dítě dopouští vůči svým vrstevníkům ve školce nebo na hřišti (také vůči sourozencům). Rodiče dokonce nejednou přímo podporují a chválí své děti za násilné jednání, vidí v něm normální prostředek k dosahování cílů při jednání s druhými lidmi. Jedná se o tzv. výchovu dravce.“⁵⁸ V souvislosti rodinným prostředím agresorů šikany, zařazují autoři tyto další způsoby zacházení s dětmi: nedostatek zájmu, lhostejnost, nenávisť, prudké výbuchy negativních emocí, fyzické i psychické násilí, nedostatek svobody vůči rodičům, konflikty mezi rodiči, rozpad rodiny. Dětsí agresori mohou pocházet z různých společenských vrstev. Mezi agresory se stále častěji objevují děti, jejichž rodiče jsou bezohlední podnikavci a zbohatlíci a o jejichž poctivosti se dá pochybovat. Z hlediska pedagogů je velmi těžké proti těmto dětem zakročit, jelikož se ve většině případů jedná o děti velmi vlivných rodičů, kteří sponzorují školu. Michal Kolář uvádí stejná výchovná specifika, která jsou uvedena výše, a to u rodin jak agresorů, tak obětí. Zdůrazňuje u agresorů známky citové deprivace a subdeprivace. V rodinách agresorů je charakteristická absence mravních hodnot. U typických obětí šikany uvádí častý výskyt nadměrně ochranné matky, kde chyběl otec a přítel matky se na výchově nepodílel.⁵⁹

Nepochybně se rizikovým faktorem pro dítě stává nepřítomnost rodičovské postavy v rodině. Nejčastěji se jedná o absenci otce, chlapec v takovéto rodině postrádá vzor, se kterým se může identifikovat, dívka postrádá model mužského chování. Pravděpodobnost delikventního chování dítěte zvyšuje rodič, který se sám delikventně chová, pije, bere drogy, je často nezaměstnaný.⁶⁰ Dalším faktorem podporujícím vztah dítěte k delikventnímu chování může být způsob řešení konfliktů v rodině. Větší sklon ke kriminálnímu chování mají děti vyrůstající v rodinách, kde je mnoho otevřených konfliktů, a to nejen mezi rodiči, ale také mezi dítětem a sourozenci.⁶¹

Koukolík s Drtilovou hovoří o narušeném rodičovství, jako o jedné z klíčových příčin tělesných, psychologických, psychiatrických a sociálních onemocnění a poruch

---

⁵⁷ Srov. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 44.

⁵⁸ ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*, s. 56–57

⁵⁹ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 150

⁶⁰ Srov. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 45.

⁶¹ Srov. Tamtéž, s. 48.

děti a dospívající mládeže v současnosti. Je v základech (antisociální) poruchy chování dětí a dospívajících, delikvence dětí a mladistvých, závislosti na alkoholu, nikotinu a drogách.⁶² Rodičovství obsahuje tyto tři základní složky:

- ochranu a podporu zdravého tělesného a duševního vývoje;
- kontrolu a dané meze, které zajišťují bezpečí dětí a jejich okolí úměrně k aktivitě dětí v průběhu vývoje;
- zajištění podmínek pro rozvoj talentu a zajištění možností pro jeho využití.⁶³

Mezi základní mediální prostředky komunikace, které mohou ovlivnit vztah jedince k násilí, v současné době můžeme zařadit televizi, tisk, internet, počítačové hry, reklamu, některé druhy hudební produkce aj.

Lukáš Urban označuje masovou kulturní a mediální tvorbou jako drogu se vším všudy, která hladí, retušuje, lže, omezuje, degraduje a zotročuje. Média mohou na základě vnějšího nátlaku a kombinací násilí s ideovou propagandou dovézt jedince k nezdravé konformitě, která potírá jeho vlastní autonomii.⁶⁴

Břetislav Hofbauer označuje sdělovací prostředky jako jev, který může probudit nepřátelství k druhým lidem, motivované etnicky, národnostně nebo nábožensky na základě dezinformovanosti, zkreslování skutečnosti nebo vytváření negativní virtuální reality. Tyto skutečnosti kladou vysoké nároky na hodnotovou orientaci a morální vybavenost jedince.⁶⁵

Mediální násilí označují Koukolík a Drtilová za skutečnost, která má významný podíl na vytváření vztahu dětí a dospívajících k násilí. Důvodem využívání násilí v médiích je to, že přitahují pozornost, a tím se přímo či nepřímo násilí prodává. Tímto se stává pozornost, jako zneužívaná lidská přirozenost, prostředkem k materiálnímu zisku. Vliv televizního násilí je odlišný z hlediska věkových skupin. Tento vliv je však možné omezit, posílit či oslabit dalšími vlivy, například vztahy mezi rodiči a dítětem, násilím v rodině, materiálními podmínkami v rodině apod. V současné době příčinnou souvislost mezi mediálním násilím a násilným chováním prokazuje více než tři tisíce vědeckých studií, které dokázaly, že čím realističtější jsou násilné činy v médiích zobrazeny, tím větší je pravděpodobnost, že se je děti a dospívající podle tohoto vzoru

---

⁶² Srov. KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouřa deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*, s. 192.

⁶³ Srov. Tamtéž, s. 192.

⁶⁴ Srov. URBAN, L. *Sociologie trochu jinak*, s. 232–233.

⁶⁵ Srov. HOFBAUER, B.; KAPLÁNEK, M., ed. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*, s. 57.

naučí provádět. Kritickým obdobím v problematice vztahu televizního násilí k dětské agresivitě je školní věk 6–11 let. V tomto věku se poznávací schopnosti a pozornost rozvíjejí v takové míře, že děti jsou schopny sledovat zápletku, tvořit soudy a úsudky, rozlišit motivaci a důsledky chování mediálních postav. Současně však jejich snaha o skutečné pochopení děje na obrazovce klesá. Události sledují povrchně, bez hlubšího přemýšlení. Agresivita především u chlapců po sledování programu s agresivními prvky výrazně roste, jestliže se identifikují s postavou, která se chová agresivně. V období dospívání (12–17 let), kdy se rychle rozvíjí abstraktní myšlení, dospívající vkládají do sledování pořadů jen málo duševní námahy, často nepřemýšlí o tom, co viděli. Televizi sledují méně než v ranějším věku a míra identifikace a důvěra v realitu televizních příběhů je nižší. Přesto malý podíl dospívajících se dále identifikuje s agresivně se chovajícími hrdiny a věří ve virtuální realitu.⁶⁶ Autoři popisují trojí vliv televizního násilí na malé děti:

- děti se naučí agresivním postojům, chování a násilí jako možnému způsobu řešení problémů;
- dochází ke snížení vnímavosti vůči skutečnému násilí;
- vyvíjí se obava nebo strach, že se dítě samo stane obětí násilí.⁶⁷

Negativními účinky televizního násilí se věnují v knize *Mládež a delikvence* Oldřich Matoušek a Andrea Kroftová. Jako nový problém související s vlivem televize na děti a mládež popisují tzv. stírání žánrových hranic mezi zpravodajstvím a zábavou a reality TV. Televize využívá záznamů například z přepadených bank a další drastické záběry, které jsou ve vysílání ještě zpomalovány. Škodlivé účinky může mít jak násilí fiktivní, tak skutečné násilí naturalisticky popisované, a s tím souvisí také nejasná hranice, co se skutečně stalo a co bylo autory nadsazeno pro zesílení účinku. Dítě ve středním školním věku již má schopnost zaujmout kritický postoj k předváděnému násilí, tato kritičnost se však dá vhodným druhem podání násilných scén oslabovat.⁶⁸ Matoušek a Kroftová se vyjadřují shodně s názory Koukolíka a Drtilové v otázkách posílení vlivu televize dalšími determinantami, mezi které řadí dědičné faktory, rodičovský nezáměr a příslušnost ke skupinám, které sdílejí deviantní normy. Oba autoři

---

⁶⁶ Srov. KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*, s. 218-220.

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 221.

⁶⁸ Srov. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 104.

však konstatují, že mnohem významnější než vliv médií na děti a mládež, je vliv živých lidí, se kterými děti a mládež tráví čas.⁶⁹

Nepříznivý vliv televize, počítačových her a tiskovin na epidemický výskyt šikanování na školách potvrzuje také Michal Kolář konstatováním, že ve většině předkládané produkce nelze nalézt věrohodně zobrazený soucit, pocit viny, bolest ani utrpení.⁷⁰ Říčan a Janošová upozorňují na stav, ve kterém se komerce stává jediným principem toho, co nám předkládá televize, rozhlas i tisk. Tento stav má negativní důsledky pro hodnotovou orientaci i pro vztah k násilí, které je v médiích běžným konzumním artiklem a často bývá přímo či nepřímo glorifikováno.⁷¹

Shrneme-li pohled na šikanu ve společenském kontextu, je zřejmé, že stále narůstající výskyt šikany souvisí se společenskými vlivy. Vztahy mezi lidmi jsou odrazem naší společnosti, která hraje velkou roli v této problematice. Může to být jednostranná materiální orientace, proklamace síly, dravosti a úspěchu na úkor lásky, tolerance a slušnosti, která je zaměňována s hloupostí. Je na společnosti, do jaké míry bude tyto přímé či nepřímé projevy násilí tolerovat. Nejdůležitějším prvkem společenského systému je rodina, jejíž vliv je nezastupitelný. Tam kde rodina neplní své základní funkce, je vyšší pravděpodobnost výskytu delikventního chování u dítěte. Tuto kapitolu uzavírám Novotného analýzou příčin prudkého zvyšování proviňování v naší republice. Autor v knize *Epidemie delikvence* uvádí kromě individuálních dispozic čtyři významné okolnosti, které nárůst proviňování provokují a podstatně motivují. „Jedná se o tyto vnější okolnosti: slabý stát, proměna nebo zhroucení základních hodnot, rozpad a nefunkčnost rodiny a rozpínající se zlo, které vítězí v konfrontaci s dobrem.“⁷²

---

⁶⁹ Srov. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 107.

⁷⁰ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 152.

⁷¹ Srov. ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*, s. 72.

⁷² NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence* s. 17.

3 ETICKÁ VÝCHOVA

3.1 Charakteristika etické výchovy

Na základě Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy z 16. prosince 2009, byla Etická výchova začleněna do RVP ZV mezi Doplnující vzdělávací obory. Opatření nabylo účinnosti 1. září 2010.⁷³

Etická výchova je jedním z konkrétních projektů prosociální výchovy R. Roche Olivara, který je propagován činností Etického fóra. Touto problematikou se zabývají i jiné organizace, Etické fórum je však jediným iniciátorem vzniku odpovídajícího vzdělávacího oboru na ZŠ. Základem projektu etické výchovy se stal v osmdesátých letech dvacátého století projekt R. Roche-Olivara výchova k prosociálnosti. Projekt etické výchovy je zaměřen k jedinému výchovnému cíli, a tím je prosociální chování žáků. Jedná se o chování, které podporuje dialog, nezištnou spolupráci ve skupině a vede k integrální prosociálnosti. Cílem projektu je nejen schopnost orientovat se v hodnotovém systému, ale především vytvoření a zvnitřnění vlastního hodnotového systému žáka. Pro podmínky výuky byl tento projekt na Slovensku zpracován Ladislavem Lenczem jako vyučovací předmět pro základní a střední školy.⁷⁴ Na zavádění předmětu Etická výchova do základních škol se podílí občanské sdružení Etické fórum ČR. „Činnost sdružení není zaměřena na teorii a filozofování, ale na praktický užitek. Pomocí moderní pedagogiky usiluje zážitkovou metodou o nácvik sociálních dovedností, který formuje morálně vyzrálého člověka vyznačujícího se komunikativností, kreativitou, zdravým sebevědomím, pozitivním hodnocením druhých a především prosociálním stylem jednání. Důležitá je motivace k přenosu zkušeností do běžného života. Projekt etické výchovy je komplexní a osvědčený program výchovy, jehož cílem je pomocí zážitkové a reflexivní pedagogiky vychovat osobnost sociálně pozitivního člověka. Základní program přispívá k celkovému zlepšení sociálního

---

⁷³ Srov. MŠMT, *Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online].

⁷⁴ Srov. NOVÁKOVÁ, M. et al. *Učíme etickou výchovu: manuál etické výchovy pro základní a střední školy*, s. 9.

klimatu ve škole a následně ve společnosti. Představuje účinný nástroj primární prevence sociálně nežádoucích jevů⁷⁵

Kritikou tohoto projektu se zabývala Ludmila Muchová v knize *K etické výchově*. Autorka vycházela z definice prosociálního člověka jako lidské bytosti, která se snaží být užitečná druhé osobě, skupině či sociálnímu cíli bez ohledu na to, zda dostane jakoukoliv odměnu, jak ji opakovaně uvádějí autoři reprezentující Etické fórum. Rozhodujícím faktorem pozitivního vývoje charakteru je podle nich právě prosociálnost. Pokud si dítě osvojí postoje prosociálnosti, stane se z něj s velkou pravděpodobností charakterní člověk. Ludmila Muchová vyvozuje, že program prosociální výchovy Roche Olivara je zaměřen především na výchovu lidského mravního charakteru a postrádá pojmy morální rozhodování a morální argument. Člověk však nepotřebuje v životě pouze morálně jednat, ale také své chování umět zdůvodnit na základě morálních argumentů.⁷⁶

Zuzana Svobodová předkládá v téže knize názor týkající se pojmu etická výchova. Vysvětluje, že etická výchova je širší pojem a redukovat ji na prosociální výchovu znamená nevyužít možností rozvoje žáků právě v těch oblastech, ve kterých ve srovnání se světovým průměrem zaostávají. Žák by si měl primárně své postoje a dovednosti utvářet sám a ne být o nich přesvědčován.⁷⁷

Širší pojetí Etické výchovy charakterizují Průcha, Walterová a Mareš v *Pedagogickém slovníku* jako: „Výchovné působení na žáka, jeho rozum, představy, postoje, city, vůli a jednání, aby byly v souladu s obecně uznávanými zásadami etiky. V současné době se zvyšuje úloha mravní výchovy, a proto je ve školních kurikulech začleňována jako prioritní vzdělávací cíl. Mravní výchova se opírá o všelidské mravní hodnoty a humanistické tradice, projevující se v úctě k životu a lidem, k lidské práci a kultuře, v respektu k pravdě, spravedlnosti atd. (...) V ČR vzniklo občanské sdružení Etické fórum, probíhá diskuse o zařazení etické výchovy jako nového oboru v RVP, na řadě škol již byl pilotně zaveden předmět etická výchova. Zdůrazňuje se především jeho význam v boji proti šikaně a sociálněpatologickým jevům.“⁷⁸

---

⁷⁵ Etické fórum ČR. *O etické výchově* [online].

⁷⁶ Srov. MUCHOVÁ, L. Etická výchova – výchova charakteru nebo etické vzdělávání? In SVOBODOVÁ, Z. et. al. *K etické výchově*, s. 48-51.

⁷⁷ Srov. SVOBODOVÁ, Z. Etická výchova jako cesta z omezené každodennosti. In SVOBODOVÁ, Z. et. al. *K etické výchově*, s. 43.

⁷⁸ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 160–161.

RVP ZV charakterizuje etickou výchovu jako: „Vedení žáka k navázání a udržení vzájemných vztahů, k vytvoření pravdivé představy o sobě samém, k tvořivému řešení problémů, k formulaci svých názorů a postojů na základě vlastního úsudku s využitím poznatků z diskuze s druhými, ke kritickému vnímání vlivu vzorů při vytváření vlastního světonázoru, k pochopení základních environmentálních a ekologických problémů a souvislostí moderního světa.“⁷⁹

Obsah oboru Etická výchova, který vychází z programu Roche Olivara, tvoří následující témata:

1. Mezilidské vztahy a komunikace.
2. Důstojnost lidské osoby. Pozitivní hodnocení sebe.
3. Pozitivní hodnocení druhých.
4. Kreativita a iniciativa. Řešení problémů a úkolů. Přijetí vlastního a společného rozhodnutí.
5. Komunikace citů.
6. Interpersonální a sociální empatie.
7. Asertivita. Zvládnutí agresivity a soutěživosti. Sebeovládání. Řešení konfliktů.
8. Reálné a zobrazené vzory.
9. Prosociální chování v osobních vztazích. Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství.
10. Prosociální chování ve veřejném životě. Solidarita a sociální problémy.⁸⁰

Na deset základních témat navazuje šest aplikačních témat, mezi která patří: etické hodnoty, sexuální zdraví, rodinný život, duchovní rozměr člověka, ekonomické hodnoty, ochrana přírody a životního prostředí, hledání pravdy a dobra jako součást přirozenosti člověka.⁸¹

Shrneme-li základní charakteristiku Etické výchovy, která v České republice převažuje, je jejím základním cílem prosociální chování. Zůstává zde však otázka, zda pojetí Etické výchovy, které je zastoupeno v platných vzdělávacích dokumentech, je vyhovující. V souvislosti s tématem této práce, které se týká šikany jako rizikového chování v předmětu Etická výchova, je zřejmé, že tento problém je třeba zaměřit do oblasti prevence, jejímž cílem je nežádoucím projevům předejít. Ve vztahu k šikaně se

---

⁷⁹ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání*, s. 90.

⁸⁰ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání*, s. 90.

⁸¹ Tamtéž, s. 90.

jedná o pokus o umožnění korektivní zkušenosti v oblasti empatie a o prohloubení duchovního rozměru osobnosti žáků. Používá však jednostranně metodu přesvědčování a stránka emocionální je zde zdůrazňována na úkor stránky kognitivní.

3.2 Šikana – téma vzdělávacího oboru Etická výchova

V této části práce se pokusím zjistit, jaký prostor je věnován problému šikany ve vzdělávacích dokumentech. Jedná se o část dokumentu RVP ZV Etická výchova a elektronickou verzi materiálů učebnice Etické výchovy pro základní školy.

3.2.1 Obsahová analýza

Obsahová analýza je speciální metoda, která je charakterizována jako analýza hodnocení písemných textů. Jedná se o rozbor obsahu textu a jeho interpretaci.⁸²

Postup tvoření výzkumu zahrnuje několik základních kroků:

- výběr základních souborů textů pro analýzu,
- vymezení významových jednotek textů,
- výzkumný proces s jednotkami analýzy,
- sumarizace výsledků.

Základními soubory textů, které byly předmětem analýzy, byly texty konkrétních vzdělávacích dokumentů splňujících kritéria dané problematiky. Dalším krokem bylo vymezení významových jednotek textu. Jednalo se o tyto významové jednotky:

- prevence šikany jako rizikového chování.
- implicitní vyjádření pojmu šikana.
- explicitní vyjádření pojmu šikana.

Východisky pro stanovení významové jednotky prevence šikany jako rizikového chování byly tyto dokumenty: koncepční dokument vydaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) *Národní strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018*, dokument MŠMT *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách*

---

⁸² Srov. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*, s. 142.

a školských zařízeních a elektronický dokument Marie Novákové Prosociální chování. Východiskem pro vymezení významové jednotky týkající se implicitního vyjádření pojmu šikana, bylo shrnutí a vymezení základní charakteristiky pojmu šikana obsažené v kapitole 1.1 a jeho nepřímé vyjádření v daných textech. Východiskem pro vymezení významové jednotky týkající se explicitního vyjádření pojmu šikana, bylo přímé vyjádření pojmu šikana v daných textech.

3.2.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit prostřednictvím obsahové analýzy textů vzdělávacích dokumentů, kolik prostoru je věnováno problematice šikany, konkrétně ve třech úrovních. První se úroveň se týká vyjádření prevence šikany jako rizikového chování, druhá úroveň implicitního vyjádření pojmu šikana a poslední úroveň explicitního vyjádření pojmu šikana.

3.2.3 Metoda a předmět zkoumání

Jako metodu výzkumu jsem zvolila obsahovou analýzu textu, kombinovala jsem kvantitativní a kvalitativní způsob. Předmětem zkoumání a zároveň základním souborem textů jsou:

1. Očekávané výstupy (na úrovni 1. a 2. stupně ZŠ) doplňujícího vzdělávacího oboru Etická výchova v rámci *RVP ZV*.⁸³
2. Definované cíle jednotlivých hodin (na úrovni jednotlivých hodin Etické výchovy 1. – 9. třída ZŠ) doplňujícího vzdělávacího oboru Etická výchova, elektronická verze materiálů pro jednotlivé hodiny *Etické výchovy pro základní školy*.⁸⁴

---

⁸³ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání*, s. 91–92.

⁸⁴ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

3.2.4 Formulace základních výzkumných otázek

1. Kolik prostoru je v analyzovaném souboru textů věnováno oblasti prevence šikany jako rizikového chování?
2. Jak často a jakým způsobem je v analyzovaném souboru textů vyjádřen implicitní pojem šikana?
3. Jak často se v analyzovaném souboru textů vyskytuje explicitní vyjádření pojmu šikana?

3.2.5 Vymezení významových jednotek

1. Prevence šikany jako jedné z forem rizikového chování

Indikátory – pojem prevence šikany jako jedné z forem rizikového chování se dle *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018* vztahuje: „k rozvoji pozitivního sociálního chování, k rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.“⁸⁵

- Rozvoj pozitivního sociálního chování - dle definice Marie Novákové se jedná o rozvoj takového chování, které vede k pozitivním vztahům, je zaměřeno na spolupráci, schopnost dialogu, poskytnutí pomoci jiným osobám a skupinám. Rozvíjí schopnost rozlišit a realizovat společenské cíle bez aktuálního očekávání odměny.⁸⁶
- Psychosociálními dovednostmi dle definice v *Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* jsou: soběstačnost, seberealizace, důstojnost, spokojenost v rodinných, přátelských a dalších mezilidských vztazích, sociální a kulturní integrovanost, tvořivost, schopnost milovat, pracovat a žít v souladu s rozmanitou kulturou a světem.⁸⁷
- Zvládání zátěžových emočních situací osobnosti se dle Čápa a Mareše v *Pedagogice pro učitele* vztahuje: „k znalosti vlastních emocí, dobré

---

⁸⁵ *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018* [online].

⁸⁶ Srov. NOVÁKOVÁ, M. *Prosociální chování* [online].

⁸⁷ *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online].

rozpoznání zátěžové emoce hned zpočátku, mám lepší sebepoznání, mohu včas něco učinit, abych předešel nežádoucí afektivní reakci, abych dobře rozpoznal své city k určitým osobám, událostem aj.; k zvládnání emocí, dovednosti a návyky umožňující zklidnit se, zvládat depresi, ale také předejít zbrklé reakci, afektivnímu výbuchu, dokázat počkat, odložit vytouženou radost.“⁸⁸

2. Implicitní vyjádření pojmu šikana

Indikátory – zaměření v analyzovaném textu se týká nepřímého vyjádření pojmu šikana. Jedná se o pojmy vztahující se k násilí, k agresi, k řešení problémů s agresí, k usměrňování agresivních citů.

3. Explicitní vyjádření pojmu šikany

Indikátor – zaměření v analyzovaném textu se týká přímého vyjádření pojmu šikana.

3.2.6 Rozbor souboru textů č. 1.

Výzkumné šetření popsáno v příloze číslo I.

3.2.7 Interpretace výsledků vyplývajících z rozboru textů č. 1

Na základě výzkumných otázek daných v kapitole 3.2.4 lze vyvodit tyto odpovědi:

První otázka se týkala množství prostoru věnovaného v analyzovaných dokumentech oblasti prevence šikany. Ve všech očekávaných výstupech pro 1. i 2. stupeň ZŠ se vyskytují indikátory prevence šikany. Lze vyvodit závěr, že prevenci šikany je v analyzovaném textu věnován velký prostor.

Druhá otázka se týkala implicitního výskytu pojmu šikany. Implicitně se pojem šikana v analyzovaném textu vyskytuje pouze v očekávaných výstupech Etické výchovy na úrovni druhého stupně ZŠ. Na úrovni prvního stupně ZŠ implicitní vyjádření pojmu šikana chybí. Implicitní vyjádření šikany v očekávaných výstupech pro druhý stupeň

---

⁸⁸ ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*, s. 346.

jsou vyjádřena takto: „Žák nahrazuje agresivní a pasivní chování chováním asertivním, neagresivním způsobem obhajuje svá práva“.⁸⁹

Třetí otázka se týkala explicitního výskytu pojmu šikany. Explicitní vyjádření pojmu šikana v analyzovaném textu zcela chybí.

3.2.8 Rozbor souboru textů č. 2.

Výzkumné šetření popsáno v příloze číslo II.

3.2.9 Interpretace výsledků vyplývajících z rozboru textů č. 2

Na základě výzkumných otázek daných v kapitole 3.2.4 lze vyvodit tyto odpovědi:

První otázka se týkala množství prostoru věnovaného v analyzovaných dokumentech oblasti prevence šikany. Ve všech definovaných cílech jednotlivých hodin všech ročníků se vyskytují indikátory prevence šikany. Lze vyvodit závěr, že prevenci šikany je v analyzovaném textu věnován velký prostor.

Druhá otázka se týkala četnosti a způsobu implicitního vyjádření pojmu šikany. Implicitně se v analyzovaném textu pojem šikana vyskytoval pouze v sedmém a osmém ročníku. V sedmém ročníku se indikátory implicitního vyjádření šikany vyskytovaly dvakrát, konkrétně v definovaném cíli 25. a 27. hodiny. V definovaném cíli hodiny č. 25 je implicitní vyjádření pojmu šikana vyjádřeno takto: „Žák si zopakuje pojmy asertivní, pasivní a agresivní chování a rozeznává je v běžném životě. Ujasní si, jak se umí prosazovat.“⁹⁰ Implicitní vyjádření šikany je ve druhém textu vyjádřeno takto: „Žáci umí zvládat projevy hněvu při hraných scénkách. Žáci umí rozpoznat konfliktní situace. Žáci zvládají komunikovat v konfliktních situacích na úrovni přiměřené jejich věku.“⁹¹ V osmém ročníku se indikátory implicitního vyjádření šikany vyskytovaly celkem čtyřikrát. V definovaném cíli hodiny č. 8 je implicitní vyjádření pojmu šikana vyjádřeno takto: „Uvědomit si a vyzkoušet si, že náš způsob jednání vyvolává odpovídající emoce

---

⁸⁹ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání*, s. 92.

⁹⁰ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁹¹ Tamtéž, [online].

u druhých a ovlivňuje jejich jednání s námi; vhodným usměrněním citů však lze dojít k nekonfliktnímu závěru.⁹² V definovaném cíli hodiny č. 9 je implicitní vyjádření pojmu šikana vyjádřeno tímto způsobem: „Přijít na to, co nám přivodí pocity hněvu (jaké situace, reakce, způsoby chování a vystupování) a jak se zachovat, když nás zlost ovládne.“⁹³ V definovaném cíli hodiny č. 10 je implicitní vyjádření pojmu šikana vyjádřeno tímto způsobem: „Během práce si uvědomit, jak zvládat hněv, jak pracovat se svými pocity hněvu a jak postupovat při zvládání emocí hněvu.“⁹⁴ V definovaném cíli hodiny č. 13 je implicitní vyjádření pojmu šikana vyjádřeno tímto způsobem: „Žáci si zopakují pojmy „pasivní, agresivní a asertivní chování“, připraví se na asertivní trénink.“⁹⁵ Třetí otázka se týkala explicitního výskytu pojmu šikany. Explicitní vyjádření pojmu šikana v analyzovaném souboru zcela chybí.

3.2.10 Diskuse a závěrečná doporučení

Provedenou analýzou jsem se snažila získat informace z oblasti vzdělávacích dokumentů týkajících se utváření vztahů a postojů dětí k šikaně. Předmětem analýzy zde byla oblast očekávaných výstupů Etické výchovy v RVP ZV a oblast definovaných cílů jednotlivých hodin Etické výchovy 1. – 9. třída ZŠ, elektronická verze materiálů. Výsledky analýzy prezentují rozbor výše uvedených oblastí s cílem zhodnotit, do jaké míry současné pojetí Etické výchovy vychovává a vzdělává žáky k odmítání šikany a na tomto základě navrhnout případné úpravy. Provedené šetření ukazuje, že vybrané vzdělávací dokumenty mají potenciál působit v oblasti prevence šikany v širším slova smyslu, což znamená, že prevence je zde zaměřena celkově na různé formy rizikového chování, kde šikana představuje jednu z nich. V užším slova smyslu, kde je pojetí prevence zaměřeno přímo na šikanu, se v dokumentech objevuje minimálně. Aby bylo možné uplatnit tyto dovednosti v reálném životě a děti byly schopné správně rozpoznat tyto jevy v různých životních situacích, je třeba posílit důraz na kognitivní znalosti a dovednosti v kontextu problematiky násilí a šikany. Děti se na základě kognitivních

---

⁹² Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁹³ Tamtéž, [online].

⁹⁴ Tamtéž, [online].

⁹⁵ Tamtéž, [online].

znalostí a vlastní zainteresovanosti naučí samy odmítat tato násilná řešení. Tento postoj bude výsledkem vlastní internalizace hodnot, jejich svobodného rozhodnutí, nikoliv nacvičeného chování. Lze tedy doporučit doplnění šesti aplikačních témat Etické výchovy o téma sedmé, které se bude věnovat problematice vztahu člověka k násilí s působností především na kognitivní stránku osobnosti.

ZÁVĚR

Téma šikany se v současné době často objevuje v souvislosti s etickou výchovou, jejíž přínos v této problematice je prezentován především jako možnost prevence tohoto jevu. Postavení předmětu Etická výchova jako doplňujícího vzdělávacího oboru v RVP ZV je dané, do jaké míry je toto zařazení dostatečné, je otázkou dalších diskuzí.

Cílem této práce bylo zhodnotit, do jaké míry současné pojetí předmětu Etická výchova žáky vychovává a vzdělává k odmítání šikany. Dílčím a neméně významným cílem, který nám přibližuje celou problematiku šikany, bylo popsat a následně shrnout různá pojetí týkající se šikany, především příčin vzniku tohoto jevu.

První část práce byla zaměřena na vymezení pojmu, popis a shrnutí různých pohledů na šikanu a její příčiny. Šikanou se zabývají odborníci napříč různými vědními obory, tato část práce přináší hledisko pedagogiky, psychologie, vývojové psychologie a filosofie. Důležitou součástí je osvětlení pojmu kyberšikana, která se stává stále aktuálnějším tématem dnešní doby a otevírá řadu nových otázek týkajících se výchovy k odpovědnému přístupu k technologiím. Tato část předkládá dva základní pohledy týkající se možných příčin vzniku šikany. První pohled hledá možné příčiny v duchovní dimenzi (problém v nedostatečnosti duchovního růstu), druhý v dimenzi psychické (problém determinace sociokulturními a evolučními-genetickými vlivy). Každý z těchto pohledů přináší své teorie, které jsou podloženy praxí uvedených autorů. Vzájemně se však tyto pohledy nevylučují. Otázkou však zůstává, jak se může škola účastnit na procesu, který by tyto jevy minimalizoval. Odpovědí může být pohled třetí, který vidí cestu v zaujetí postoje vůči všem podmínkám. Škola by měla dětem předávat hodnoty a postoje. Jakým způsobem tyto hodnoty a postoje předá, aby děti přijaly tyto hodnoty za své, záleží na správném pojetí, ve kterém se stanovují jednotlivé cíle, obsahy, metody a organizace výchovy a vzdělávání.

Druhá část práce přináší pohled na vztah současné společnosti k násilí a jmenuje jako možné příčiny delikventního chování, mezi které se šikana řadí, společenské vlivy, které zejména představují: stát, nefunkčnost rodiny, mediální prostředky, zhroucení základních hodnot ve společnosti. Třetí část se konkrétně věnuje předmětu Etická výchova. Z důvodu nutnosti určitého vhledu do této problematiky je zde popsána charakteristika současného pojetí tohoto předmětu a kritické námitky ze strany odborníků, kteří se etickou výchovou zabývají. Součástí třetí části práce byla analýza

textů, která nám pomohla dokreslit současnou povahu Etické výchovy, v oblasti, která je předmětem této práce. Etická výchova v současném pojetí vychovává a vzdělává v širším slova smyslu děti k odmítání šikany prostřednictvím široce pojaté prevence. Do jaké míry je však využit potenciál, který v sobě etická výchova skrývá, v otázkách utváření postoje k násilí a šikaně, je otázkou, která by měla být námětem dalších diskuzí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Tištěné zdroje

BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1195-X.

BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

FRANKL, V, Emil. *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta, ©2006. ISBN 80-7295-085-1.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HOFBAUER, B.; KAPLÁNEK, M, ed. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7394-240-3.

JANDOUREK, J. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2397-6.

KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, s. r. o., 1997. ISBN 80-7178-123-1.

MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. nové, přeprac. vyd. Praha: Galén, ©2006. ISBN 80-7262-410-5.

LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 4. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

LENCZ, L., et al. *Etická výchova, metodický materiál II*. Praha: Luxpress, 2005. ISBN 80-7130-116-7.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

MUCHOVÁ, L.; KOHOUT, J.; PALOUŠ, R.; SVOBODOVÁ, Z. *K etické výchově*. Praha: Karez, 2011. ISBN 978-80-905117-0-5.

MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.

NOVÁKOVÁ, M. et al. *Učíme etickou výchovu: manuál etické výchovy pro základní a střední školy*. Praha: Vydalo Etické fórum v nakl. Luxpress, [2006]. ISBN 80-7130-126-4.

NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. Liberec: Dialog, 2006. ISBN 80-86761-45-2.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

ROGERS, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŠTECH, S.; ZAPLETALOVÁ, J. *Úvod do školní psychologie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0368-1.

URBAN, L. *Sociologie trochu jinak*. 2. rozš. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3562-7.

Elektronické zdroje

Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.etickavychova.cz/ucebnice2/>>.

Etické fórum ČR. *O etické výchově* [online]. © 2012 [cit. 2014-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.etickeforumcr.cz/eticka-vychova/o-eticke-vychove/etickou-vychovu-do-skol>>.

NOVÁKOVÁ, M. *Prosociální chování* [online]. © 2013 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z WWW: <<http://38126.w26.wedos.ws/prosocialni-chovani/>>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních [online]. Praha: MŠMT, 2010 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z WWW: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZfPhm2RQZpYJ:www.msmt.cz/file/20274_1_1/+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018. [online]. Praha: MŠMT, © 2013 – 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>>.

O kyberšikaně: Následky kyberšikany. In: *Nebud' obětí!: Rizika internetu a komunikačních technologií* [online]. © 2010-2013 [cit. 2013-10-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.nebudobet.cz/?page=o-kybersikane>>.

Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, © 2013 – 2014, poslední aktualizace 29. 6. 2013 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/msmt-vydalo-doplnujici-vzdelavaci-obor-eticka-vychova>>.

Prevence: Metodické pokyny. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013 [cit. 2013-10-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, © 2013 – 2014 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ucebni-dokumenty>>.

RAMPS-VIP III: O projektu. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV)* [online]. Praha: MŠMT, © 2011 – 2013 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: WWW: <<http://www.nuv.cz/ramps/o-projektu-ramps>>.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění platném ke 2. 6. 2010.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I.   Výzkumné šetření – Rozbor souboru textů č. 1.

Příloha II.   Výzkumné šetření – Rozbor souboru textů č. 2.

Příloha č. I. Výzkumné šetření – Rozbor souboru textů č. 1.

Očekávané výstupy Etické výchovy definované na úrovni 1. stupně ZŠ

„Žák si osvojí oslovování křestními jmény, používání vhodných forem pozdravu, naslouchání, dodržování jednoduchých komunikačních pravidel ve třídě, poděkování, omluvu, přiměřenou gestikulaci, žák se podílí na vytváření společenství třídy prostřednictvím dodržování jasných a splnitelných pravidel, žák si osvojí základní (předpoklady) vědomosti a dovednosti pro vytvoření sebeúcty a úcty k druhým, žák zvládá prosociální chování: pomoc v běžných školních situacích, dělení se, vyjádření soucitu, zájem o spolužáky. Žák vyjadřuje city v jednoduchých situacích, využívá prvky tvořivosti při společném plnění úkolů, žák reflektuje situaci druhých a adekvátně poskytuje pomoc. Žák reflektuje důležitost prvků neverbální komunikace, eliminuje hrubé výrazy z verbální komunikace, zvládá položit vhodnou otázku, uvědomuje si své schopnosti a silné stránky, utváří své pozitivní sebehodnocení, žák se dokáže těšit z radosti a úspěchu jiných, vyjadřuje účast na radosti i bolesti druhých, pozitivně hodnotí druhé v běžných podmínkách, identifikuje základní city, vede rozhovor s druhými o jejich prožitcích, na základě empatického vnímání přemýšlí nad konkrétní pomocí, jednoduchými skutky realizuje tvořivost v mezilidských vztazích, především v rodině a v kolektivu třídy, žák iniciativně vstupuje do vztahů s vrstevníky, dokáže rozlišit jejich nabídky k aktivitě a na nevhodné reaguje asertivně.“⁹⁶ V očekávaných výstupech pro 1. stupeň ZŠ se vyskytují indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti. Implicitní a explicitní vyjádření pojmu šikany v analyzovaném textu chybí.

---

⁹⁶ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání*, s. 91.

Očekávané výstupy Etické výchovy definované na úrovni 2. stupně ZŠ

„Žák komunikuje otevřeně, pravdivě, s porozuměním pro potřeby druhých a přiměřeně situaci, respektuje velikost a důstojnost lidské osoby, objevuje vlastní jedinečnost a identitu a vytváří si zdravé sebevědomí, analyzuje a aplikuje empatii v kolektivu, nahrazuje agresivní a pasivní chování chováním asertivním, neagresivním způsobem obhajuje svá práva, rozlišuje manipulační působení médií a identifikuje se s pozitivními prosociálními vzory. Žák spolupracuje i v obtížných sociálních situacích, je vnímavý k sociálním problémům, v kontextu své situace a svých možností přispívá k jejich řešení, analyzuje etické aspekty různých životních situací. Žák se rozhoduje uvážlivě a vhodně v každodenních situacích a nevyhýbá se řešení osobních problémů, aplikuje postoje a způsobilosti, které rozvíjejí mezilidské vztahy.“⁹⁷ V očekávaných výstupech pro 2. stupeň ZŠ se vyskytují indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti. Dále se v analyzovaném textu vyskytují indikátory implicitního vyjádření šikany, explicitní vyjádření šikany se zde nevyskytuje.

---

⁹⁷ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání*, s. 92.

Příloha č. II. Výzkumné šetření – Rozbor souboru textů č. 2.

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 1. ročníku

1. „Představit se a zapamatovat si jména spolužáků, oslovovat je křestními jmény.“⁹⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně se jedná o rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
2. „Uvědomit si vlastní jedinečnost a sounáležitost se skupinou.“⁹⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
3. „Umět pozdravit dospělé osoby a děti.“¹⁰⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Vytvořit základní pravidla pro společné soužití ve třídě, uvědomit si rozdíl mezi správným a nevhodným chováním v hodině a o přestávce a pochopit potřebu pravidel.“¹⁰¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
5. „Zamyslet se nad tím, proč lidé lžou a jaké bývají důsledky lži.“¹⁰² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
6. „Uvědomit si, že ten, kdo lže, nese následky.“¹⁰³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

⁹⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁹⁹ Tamtéž, [online].

¹⁰⁰ Tamtéž, [online].

¹⁰¹ Tamtéž, [online].

¹⁰² Tamtéž, [online].

¹⁰³ Tamtéž, [online].

7. „Osvojit si vhodné formy vyjádření omluvy, prosby a poděkování. Uvědomit si význam slov promiň, prosím, děkuji.“¹⁰⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
8. „Seznámit děti se základními pravidly pro práci v etické výchově a přimět je ke ztišení.“¹⁰⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
9. „Vyvodit základní pravidla pro práci v etické výchově- sedíme v kruhu, oční kontakt a pozorné naslouchání.“¹⁰⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
10. „Uvědomit si význam jednotlivých členů rodiny a rodiny jako skupiny.“¹⁰⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
11. „Vnímat projevy rodičovské lásky.“¹⁰⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
12. „Uvědomit si svoji jedinečnost a hodnotu, vážit si sám sebe.“¹⁰⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
13. „Všímat si toho, co je na ostatních dobré.“¹¹⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
14. „Uvědomit si hodnotu svého jména.“¹¹¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹⁰⁴ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁰⁵ Tamtéž, [online].

¹⁰⁶ Tamtéž, [online].

¹⁰⁷ Tamtéž, [online].

¹⁰⁸ Tamtéž, [online].

¹⁰⁹ Tamtéž, [online].

¹¹⁰ Tamtéž, [online].

¹¹¹ Tamtéž, [online].

15. „Uvědomit si důležitost oslav v životě člověka (narozeniny, svátky).“¹¹²
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
16. „Uvědomit si důležitost oslav v životě člověka (narozeniny, svátky).“¹¹³
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
17. „Starat se o svoje věci, uklízet je. UVědomit si hodnotu věcí.“¹¹⁴ V Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
18. „Základní rozlišování pocitů u sebe a druhých (radost, strach, smutek, hněv).“¹¹⁵
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
19. „Hledat, co mám společného se spolužáky a lidmi kolem sebe.“¹¹⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
20. „Uvědomit si výhody spolupráce, učit se spolupracovat ve dvojici.“¹¹⁷
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
21. „Rozvíjet spolupráci, vcítit se do představ druhého.“¹¹⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Rozvíjet spolupráci, vnímat krásu přírody.“¹¹⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹¹² Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹¹³ Tamtéž, [online].

¹¹⁴ Tamtéž, [online].

¹¹⁵ Tamtéž, [online].

¹¹⁶ Tamtéž, [online].

¹¹⁷ Tamtéž, [online].

¹¹⁸ Tamtéž, [online].

¹¹⁹ Tamtéž, [online].

23. „Rozvíjet spolupráci a tvořivost.“¹²⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
24. „Rozvíjet imitační schopnosti a sebedůvěru.“¹²¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
25. „Rozvíjet představitost, tvořivost, spolupráci.“¹²² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
26. „Rozvíjet pohybovou tvořivost a představitost, učit se spolupracovat“.¹²³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
27. „Uvědomit si, jak se zachovat v situaci, kterou chci řešit.“¹²⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti.
28. „Rozlišovat pocity u sebe a u druhých, učit se spolupracovat.“¹²⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti.
29. „Uvědomit si hodnotu kamarádství.“¹²⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
30. „Uvědomit si význam slušného chování.“¹²⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹²⁰ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹²¹ Tamtéž, [online].

¹²² Tamtéž, [online].

¹²³ Tamtéž, [online].

¹²⁴ Tamtéž, [online].

¹²⁵ Tamtéž, [online].

¹²⁶ Tamtéž, [online].

¹²⁷ Tamtéž, [online].

31. „Rozvíjet spolupráci, tvořivost, představivost.“¹²⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
32. „Uvědomit si, co je prosociálnost.“¹²⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
33. „Vnímat a prožívat prosociálnost.“¹³⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
34. „Uvědomit si, jak si lidé pomáhají a co všechno pomoc přináší.“¹³¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
35. „Uvědomit si důležitost vzájemné pomoci.“¹³² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
36. „Uvědomit si význam pomoci v běžných školních situacích.“¹³³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 2. ročníku

1. „Zamyslet se nad významem třídy v životě žáka.“¹³⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹²⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹²⁹ Tamtéž, [online].

¹³⁰ Tamtéž, [online].

¹³¹ Tamtéž, [online].

¹³² Tamtéž, [online].

¹³³ Tamtéž, [online].

¹³⁴ Tamtéž, [online].

2. „Uvědomit si význam dodržování pravidel, podílet se na vytváření třídních pravidel“.¹³⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
3. „Uvědomit si význam dodržování pravidel.“¹³⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Uvědomit si význam dodržování pravidel v běžném životě.“¹³⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
5. „Uvědomit si význam odměn a sankcí i způsob jakým jsou používány.“¹³⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
6. „Seznámit děti se základními právy a povinnostmi.“¹³⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
7. „Seznámit děti se základními dětskými právy a povinnostmi.“¹⁴⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
8. „Učit děti klást otázky.“¹⁴¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
9. „Učit se klást otázky, naslouchat si, poznat se navzájem.“¹⁴² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹³⁵ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹³⁶ Tamtéž, [online].

¹³⁷ Tamtéž, [online].

¹³⁸ Tamtéž, [online].

¹³⁹ Tamtéž, [online].

¹⁴⁰ Tamtéž, [online].

¹⁴¹ Tamtéž, [online].

¹⁴² Tamtéž, [online].

10. „Rozlišovat vhodné a nevhodné či hrubé výrazy ve své verbální komunikaci. Uvědomit si, že slova, která je ještě někdo ochoten snášet, jsou pro někoho nepřijatelná.“¹⁴³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
11. „Pozorně a trpělivě naslouchat ostatním, neskákat druhým do řeči.“¹⁴⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
12. „Zcitlivění pro poznání základních charakteristických rysů vlastní osobnosti.“¹⁴⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
13. „Navodit prožitek a vnímání JÁ jako středu vlastního světa, zaměřit se na vlastní pozornost, zažít klid a soustředěnost.“¹⁴⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
14. „Najít to, v čem jsem výjimečný a k čemu mám nadání.“¹⁴⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
15. „Uvědomit si své přednosti i slabiny a naučit se vnímat svou zdánlivou slabost jako přednost.“¹⁴⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
16. „Sebepoznání, uvědomění si svých schopností. Podporování víry, že mohu být úspěšný, když překonám sebe sama a strach z neznámého.“¹⁴⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹⁴³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁴⁴ Tamtéž, [online].

¹⁴⁵ Tamtéž, [online].

¹⁴⁶ Tamtéž, [online].

¹⁴⁷ Tamtéž, [online].

¹⁴⁸ Tamtéž, [online].

¹⁴⁹ Tamtéž, [online].

17. „Uvědomit si odlišnosti a podobnosti lidí kolem sebe, naučit se odlišnosti tolerovat.“¹⁵⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
18. „Naučit se pojmenovat základní pocity: radost, strach, smutek a hněv.“¹⁵¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
19. „Naučit děti vnímat, co je důvodem k pozitivnímu hodnocení druhého.“¹⁵² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
20. „Naučit se rozpoznat pozitivní vlastnosti u lidí v mém okolí, zejména v rodině a ve třídě.“¹⁵³ V definici cíle této hodiny se vyskytují indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
21. „Poznat pozitivní vlastnosti u spolužáků a vyjádřit jim uznání.“¹⁵⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Naučit se připisovat pozitivní vlastnosti druhým.“¹⁵⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
23. „Projevit pozornost a laskavost vůči druhým, motivovat zájem dětí dělat něco pro druhé.“¹⁵⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
24. „Vyjádřit uznání druhým.“¹⁵⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹⁵⁰ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁵¹ Tamtéž, [online].

¹⁵² Tamtéž, [online].

¹⁵³ Tamtéž, [online].

¹⁵⁴ Tamtéž, [online].

¹⁵⁵ Tamtéž, [online].

¹⁵⁶ Tamtéž, [online].

¹⁵⁷ Tamtéž, [online].

25. „Rozvíjet spolupráci, představitost.“¹⁵⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
26. „Rozvíjet obrazotvornost, učit se respektovat nápady ostatních.“¹⁵⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
27. „Rozvíjet spolupráci, představitost.“¹⁶⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
28. „Rozvíjet tvořivost, představitost, spolupráci.“¹⁶¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
29. „Rozvíjet tvořivost, vnímat hudbu, učit se vyjádřit svoje pocity.“¹⁶² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
30. „Rozvíjet tvořivé myšlení, představitost.“¹⁶³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
31. „Nacvičovat samostatné pozorování, rozvíjet prosociální citění.“¹⁶⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
32. „Naučit se, jaký význam má dělení se pro mezilidské vztahy.“¹⁶⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹⁵⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁵⁹ Tamtéž, [online].

¹⁶⁰ Tamtéž, [online].

¹⁶¹ Tamtéž, [online].

¹⁶² Tamtéž, [online].

¹⁶³ Tamtéž, [online].

¹⁶⁴ Tamtéž, [online].

¹⁶⁵ Tamtéž, [online].

33. „Naučit se, jaký význam má darování a využívat tvořivost při darování v mezilidských vztazích.“¹⁶⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
34. „Naučit se, jaký význam má darování pro mezilidské vztahy.“¹⁶⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
35. „Naučit se, jaký význam má darování pro mezilidské vztahy a naučit se tvořivě dávat druhým.“¹⁶⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
36. „Naučit se tvořivosti při darování druhým.“¹⁶⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 3. ročníku

1. „Uvědomit si důležitost naslouchání v životě člověka.“¹⁷⁰ Definovaný cíl této hodiny této hodiny se vyskytují indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
2. „Uvědomit si výhody naslouchání, naučit se vnímat zvuky kolem sebe (přírodu i zvuky lidské).“¹⁷¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹⁶⁶ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁶⁷ Tamtéž, [online].

¹⁶⁸ Tamtéž, [online].

¹⁶⁹ Tamtéž, [online].

¹⁷⁰ Tamtéž, [online].

¹⁷¹ Tamtéž, [online].

3. „Uvědomit si význam naslouchání pro mezilidskou komunikaci. Jaké má výhody pro další práci a jaké jsou naopak důsledky nepozornosti.“¹⁷² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Rozvíjet vnímavost, pozorovací schopnosti, představivost; objevovat souvislosti, hledat originální řešení problému.“¹⁷³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
5. „Rozvíjet fantazii, šikovnost, schopnost spojovat myšlenky do souvislého děje, učit se spolupracovat.“¹⁷⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
6. „Rozvíjet tvořivé myšlení při dokončení příběhu.“¹⁷⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
7. „Uvědomit si, jak se zachovat v situaci, kdy je třeba rychle se rozhodnout a kde případně hledat pomoc.“¹⁷⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
8. „Přiblížit soužití s těžce nemocným člověkem. Hledat řešení situací, které mohou nastat.“¹⁷⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
9. „Ukázat řešení obtížných životních situací. Vymyslet aktivitu pro klienty stacionáře.“¹⁷⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹⁷² Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁷³ Tamtéž, [online].

¹⁷⁴ Tamtéž, [online].

¹⁷⁵ Tamtéž, [online].

¹⁷⁶ Tamtéž, [online].

¹⁷⁷ Tamtéž, [online].

¹⁷⁸ Tamtéž, [online].

10. „Hledat různá řešení situací, které mohou nastat v životě třídního kolektivu. Rozvíjet fantazii, schopnost vyjádřit svůj postoj, názor.“¹⁷⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
11. „Rozvíjet fantazii. Ukázat, že i velmi těžké životní situace mají řešení.“¹⁸⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
12. „Uvědomit si, čím mohu druhému udělat radost.“¹⁸¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
13. „Pojmenování základních citů a pocitů: radost, strach, hněv, smutek, překvapení, znechucení.“¹⁸² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
14. „Uvědomit si, kdy a jak prožívám pocit radosti, štěstí a jak radost sdílím. Uvědomit si, kdy jsem naopak smutný, a co ve mně smutek vyvolává.“¹⁸³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
15. „Uvědomit si, co ve mně vyvolává hněv a hledat řešení problému místo svalování viny na druhé.“¹⁸⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
16. „Naučit se přijmout a svobodně vyjádřit to, z čeho mají děti strach a najít cestu, jak se se strachem vypořádat.“¹⁸⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.

---

¹⁷⁹ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁸⁰ Tamtéž, [online].

¹⁸¹ Tamtéž, [online].

¹⁸² Tamtéž, [online]

¹⁸³ Tamtéž, [online].

¹⁸⁴ Tamtéž, [online].

¹⁸⁵ Tamtéž, [online].

17. „Umět vyjádřit základní city a uvědomit si, jakým způsobem lidé city navenek projevují (mimikou, gesty, postojem těla apod.).“¹⁸⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
18. „Naučit se vyjádřit city spojené s obdivem druhých.“¹⁸⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
19. „Naučit se eliminovat v komunikaci hrubé výrazy a urážení druhých.“¹⁸⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti.
20. „Zcitlivění; naučit se vnímavosti k druhému a hledání toho, co máme se spolužáky společného.“¹⁸⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
21. „Naučit děti vnímavosti a uvědomění si svých citů, zcitlivění vedoucí k empatii.“¹⁹⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Naučit děti vnímavosti k situaci druhých prostřednictvím příběhu.“¹⁹¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
23. „Naučit se vnímat situaci druhého na základě vlastního prožitku.“¹⁹² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹⁸⁶ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁸⁷ Tamtéž, [online].

¹⁸⁸ Tamtéž, [online].

¹⁸⁹ Tamtéž, [online].

¹⁹⁰ Tamtéž, [online].

¹⁹¹ Tamtéž, [online].

¹⁹² Tamtéž, [online].

24. „Naučit děti vzájemnému pochopení se ve třídě na základě stejných prožitků.“¹⁹³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
25. „Naučit se nahlížet na věci z různých úhlů pohledu a učit se pochopit rodiče, sourozence a další členy rodiny.“¹⁹⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
26. „Uvědomit si, co působí radost mně a lidem v mém okolí a co naopak způsobuje, že jsem smutný já nebo mí blízcí.“¹⁹⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
27. „Naučit se zmírňovat prožívání smutku u druhých.“¹⁹⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
28. „Uvědomit si význam blízkého člověka pro život jednotlivce.“¹⁹⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
29. „Seznámit děti se základy kamarádství a vlastnostmi kamaráda.“¹⁹⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
30. „Uvědomit si význam kamarádství pro život člověka.“¹⁹⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
31. „Uvědomit si, podle čeho se pozná dobrý kamarád a jaké by měl mít vlastnosti.“²⁰⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

¹⁹³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

¹⁹⁴ Tamtéž, [online].

¹⁹⁵ Tamtéž, [online].

¹⁹⁶ Tamtéž, [online].

¹⁹⁷ Tamtéž, [online].

¹⁹⁸ Tamtéž, [online].

¹⁹⁹ Tamtéž, [online].

²⁰⁰ Tamtéž, [online].

32. „Seznámit se se způsoby vyjádření zájmu o prožívání a chování druhého.“²⁰¹
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
33. „Uvědomit si význam vyjadřování zájmu o druhého pro mezilidské vztahy.“²⁰²
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
34. „Uvědomit si význam třídního společenství při plnění společného úkolu.“²⁰³
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
35. „Naučit se spolupracovat ve skupině a vytvořit něco pro druhé.“²⁰⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
36. „Uvědomit si důležitost jednotlivce pro skupinu při plnění společného úkolu.“²⁰⁵
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 4. ročníku

1. „Žáci poznávají možnosti neverbální komunikace, seznámí se s termínem neverbální komunikace.“²⁰⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
2. „Praktické využití možností neverbální komunikace, vcítění se do sdělování druhých.“²⁰⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁰¹ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁰² Tamtéž, [online].

²⁰³ Tamtéž, [online].

²⁰⁴ Tamtéž, [online].

²⁰⁵ Tamtéž, [online].

²⁰⁶ Tamtéž, [online].

²⁰⁷ Tamtéž, [online].

3. „Poznání další možnosti neverbální komunikace, pozorování děje, sledování a pochopení „sdělení“ pohybem.“²⁰⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Poznání další možnosti neverbální komunikace, pozorování děje, sledování a pochopení „sdělení“ pohybem.“²⁰⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
5. „Žáci si zvědomí důležitost a sílu úsměvu, pochopí význam mimiky pro vnímání druhých, pro neverbální komunikaci.“²¹⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
6. „Žáci si vyzkoušejí důležitost očního kontaktu, vyzkoušejí si poznávat z výrazu očí pocity protějšků. Ověří si, že oční kontakt je nutnou součástí verbální i neverbální komunikace.“²¹¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
7. „Uvědomit si význam očního kontaktu při komunikaci s druhými lidmi. Opět si ověří, že oční kontakt je nutnou součástí verbální i neverbální komunikace.“²¹² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
8. „Žáci pochopí „čitelnost“ gest, uvědomí si význam gest jedné částí neverbální komunikace, seznámí se s přiměřeností užívání gest v komunikaci.“²¹³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁰⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁰⁹ Tamtéž, [online].

²¹⁰ Tamtéž, [online].

²¹¹ Tamtéž, [online].

²¹² Tamtéž, [online].

²¹³ Tamtéž, [online].

9. „Naučit žáky neverbální dovednosti podání ruky, uvědomění si optimálního stisku ruky, uvědomění si důležitosti pozdravu.“²¹⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
10. „Obdarovat druhé. Umět pochválit druhé. Naučit se přijmout pochvalu od druhých.“²¹⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
11. „Vyrobít si papírovou kytičku pro zaznamenání pozitivního hodnocení od druhých. Umět pochválit druhé. Umět přijmout pochvalu od druhých.“²¹⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
12. „Najít důvody ke chvále v každodenním životě. Umět vyjádřit pochvalu ostatním. Umět pochvalu přijmout. Umět reagovat v konkrétních situacích.“²¹⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
13. „Posoudit význam a váhu jednotlivých pochval. Uvědomění si různých druhů pochval.“²¹⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
14. „Rozlišení upřímné pochvaly a neupřímné chvály. Porozumění čtenému, poslouchanému textu. Zpracování písemného výstupu do pracovního listu na základě textu.“²¹⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²¹⁴ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²¹⁵ Tamtéž, [online].

²¹⁶ Tamtéž, [online].

²¹⁷ Tamtéž, [online].

²¹⁸ Tamtéž, [online].

²¹⁹ Tamtéž, [online].

15. „Poskládat rozhovor, jehož součástí v pracovním listu – této větě nerozumím. Vytvořit vlastní rozhovor, který bude splňovat vypsane požadavky.“²²⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
16. „Žáci se seznámí s pojmem svědomí, pocit viny, odpuštění.“²²¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
17. „Děti pochopí, že odpouštění je nezbytná součást jejich života. Uvědomí si, že se s odpouštěním setkávají, naučí se odpouštění si uvědomovat.“²²² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
18. „Žáci pokračují v osvojování dovednosti odpuštění. Děti poznají a dokáží odlišit odpuštění v různých situacích a v různých dobách. Dokáží rozpoznat (na své úrovni) různé formy odpuštění. Pochopí, že odpouštění je důležité pro mezilidské vztahy i pro každého z nás.“²²³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
19. „Děti si objasní význam slov handicap – znevýhodnění. Dokážou rozlišit různé znevýhodňující situace. Zjistí, že na znevýhodnění lze pohlížet z různých úhlů. Ujasní si, že handicapovaný neznamena méněcenný.“²²⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
20. „Děti dokážou rozlišit jednotlivá znevýhodnění, jejich závažnost pro lidskou existenci, pro plnohodnotný život. Děti si prohlubují schopnost úcty k znevýhodněným spoluobčanům. Osvojují si pozitivní postoj k nim.“²²⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²²⁰ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²²¹ Tamtéž, [online].

²²² Tamtéž, [online].

²²³ Tamtéž, [online].

²²⁴ Tamtéž, [online].

²²⁵ Tamtéž, [online].

21. „Žáci pojmenují základní lidské city. Žáci pracují s textem, rozebírají text zaměřený na vyhledání citů.“²²⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Žáci si připomenou základní city, pocity z minulé hodiny. Žáci vědí, jak usměrňovat projevy citů.“²²⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
23. „Žáci zažijí prostřednictvím společného tvoření pocit spokojenosti. Žáci vytvoří díl společné skládky, na čemž si uvědomí, že jsou součástí celku – třídy.“²²⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
24. „Žáci rozlišují osoby, které na ně působí pozitivně a které negativně. Žáci umí vysvětlit důvody, proč je jim někdo sympatický. Žáci chápou, že první dojem podle vzhledu může být často mylný.“²²⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
25. „Žáci umí pojmenovat, co v nich vyvolává pocity smutku, obav. Žáci znají „první pomoc“ reagování na ně.“²³⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
26. „Žáci umí zvládat projevy hněvu při hraných scénkách. Žáci umí rozpoznat konfliktní situace. Žáci zvládají komunikovat v konfliktních situacích na úrovni přiměřené jejich věku.“²³¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti. Definovaný cíl této hodiny obsahuje také indikátory implicitního vyjádření šikany.

---

²²⁶ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²²⁷ Tamtéž, [online].

²²⁸ Tamtéž, [online].

²²⁹ Tamtéž, [online].

²³⁰ Tamtéž, [online].

²³¹ Tamtéž, [online].

27. „Žáci se seznámí s pojmem empatie. Vyzkouší si vžívat se do rolí prostřednictvím pohádkových postav.“²³² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
28. „Děti se naučí vnímat druhé pozorováním a vnímáním verbální i neverbální komunikace.“²³³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
29. „Žáci se dokážou vcítit do pocitů ostatních. Na základě tohoto vcítění, dokážou posoudit své jednání a následně své chování korigovat.“²³⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
30. „Děti si ujasní, proč je dobré být empatický. Na reálných situacích si nacvičí různé přístupy a prožijí si, že empatické chování je pro ně samotné nejpříjemnější.“²³⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
31. „Děti pokročí od vizuálního vnímání, vcítování se do druhých do pocitové roviny. Naučí se vnímat pocity druhých.“²³⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
32. „Žáci si osvojí principy přátelství. Dokážou rozlišit co je opravdu přátelské chování a co je jen hrané.“²³⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²³² Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²³³ Tamtéž, [online].

²³⁴ Tamtéž, [online].

²³⁵ Tamtéž, [online].

²³⁶ Tamtéž, [online].

²³⁷ Tamtéž, [online].

33. „Děti se seznámí s pojmem slova soucit. Dokážou soucit vyjádřit, dokážou aktivně soucítit se svým bližním.“²³⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
34. „Žáci pochopí význam slova vzor, ve smyslu vzor jako příklad chování, jednání. V dané hodině se bude jednat o reálný vzor z rodiny nebo ze třídy.“²³⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
35. „Cílem této hodiny je Uvědomění si faktu, že se děti leckdy ztotožňují s postavami z nereálného světa. Naším cílem je to, aby děti dokázaly rozlišit vzory nereálné, fiktivní s nadpřirozenými vlastnostmi a postavy reálné. Případně u nereálných (zobrazených) postav rozlišit vlastnosti, které jsou pro ně vhodné a reálné k tomu, aby se s nimi identifikovaly.“²⁴⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
36. „Cílem této hodiny je, aby si děti uvědomily, že pro ně mohou být vzory i postavy z médií. Děti poznají, že i mediální hvězdy jsou normální lidé s normálním životem, a to co bývá o nich prezentováno v médiích, je leckdy jen předstírání, pozlátka.“²⁴¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²³⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²³⁹ Tamtéž, [online].

²⁴⁰ Tamtéž, [online].

²⁴¹ Tamtéž, [online].

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 5. ročníku

1. „Zopakovat si se žáky co je to komunikace, připomenout základní pojmy verbální a neverbální komunikace. Seznámit žáky s novým pojmem dialog-rozhovor a pomoci jim k pochopení významu tohoto slova.“²⁴² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
2. „Žáci zjišťují, že dialogy jsou sice neoddelitelnou součástí život, ale přesto je nutné řídit se určitými zásadami pro jejich využívání. Cílem hodiny je zásada držet se společného tématu, naslouchat, vnímat druhého a reagovat na jeho podněty.“²⁴³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
3. „Žáci si objeví další pravidla pro správné vedení dialogu. Děti si uvědomí jak je nepříjemné, pokud si navzájem skáčou do řeči. Vyzkouší si a ověří si, že je důležité dodržovat přiměřenou vzdálenost od partnera. Další pravidla, se kterými se žáci seznámí, bude zachovávání očního kontaktu a vstřícný postoj hovořících.“²⁴⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Žáci si prohloubí dovednost výstavby a vedení dialogu. Upevňují si dovednost nácvikem se spolužáky. Rozšíří si “seznam pravidel” o pravidlo, že každý rozhovor by měl začínat i končit pozdravem.“²⁴⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁴² Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁴³ Tamtéž, [online].

²⁴⁴ Tamtéž, [online].

²⁴⁵ Tamtéž, [online].

5. „Žáci si uvědomí rozdíly mezi tím, s kým hovoří, rozliší vedení dialogu s vrstevníky a s dospělými, dokážou volit vhodná a přiměřená témata, slova a obraty.“²⁴⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
6. „Každý žák zažije úspěch prostřednictvím jednoduché hry.“²⁴⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
7. „Poznání a ocenění druhých.“²⁴⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
8. „Pohled na svou osobu.“²⁴⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
9. „Každý žák si uvědomí, že je svým způsobem jedinečná bytost.“ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
10. „Rozlišit pozitivně naladěnou komunikaci a jednání s okolním světem, určit význam pozitivního naladění pro život.“²⁵⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
11. „Naladění, vliv pozitivního naladění na zdraví.“²⁵¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
12. „Primární – kladením otázek zjistit co nejvíce zajímavých informací o spolužácích. Sekundární – vymyšlením a kladením otázek přemýšlet sami o sobě.“²⁵² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁴⁶ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁴⁷ Tamtéž, [online].

²⁴⁸ Tamtéž, [online].

²⁴⁹ Tamtéž, [online].

²⁵⁰ Tamtéž, [online].

²⁵¹ Tamtéž, [online].

²⁵² Tamtéž, [online].

13. „Každý žák vyhodnotí a přijme své klady a zápory.“²⁵³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
14. „Komunikace, sebe prezentace, způsoby vhodné a nevhodné sebe prezentace.“²⁵⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
15. „Prezentace, referát, zpráva přednesena před spolužáky.“²⁵⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
16. „Komunikace, sebeovládání, zvládání emocí.“²⁵⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
17. „Komunikace, sebeovládání, zvládání emocí, snášení překážek při dosahování cílů.“²⁵⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
18. „Dovednost vytýčit si cíl a splnit ho.“²⁵⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
19. „Žák z vlastní iniciativy udělá rozhovor s jiným spolužákem. Žák samostatně sestaví otázky do rozhovoru. Žák se umí chovat iniciativně.“²⁵⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
20. „Žák umí pojmenovat a zná výhody a nevýhody projevu vlastní iniciativy. Žák umí pracovat s odmítnutím svého návrhu.“²⁶⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁵³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁵⁴ Tamtéž, [online].

²⁵⁵ Tamtéž, [online].

²⁵⁶ Tamtéž, [online].

²⁵⁷ Tamtéž, [online].

²⁵⁸ Tamtéž, [online].

²⁵⁹ Tamtéž, [online].

²⁶⁰ Tamtéž, [online].

21. „Žáci vytvoří při skupinové práci plakátek na témata týkající se iniciativy a iniciativnosti. Žáci vyhledají informace týkající se iniciativnosti na internetu, v časopisech, knihách, encyklopediích, filmech.“²⁶¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Žák se učí reagovat v situacích každodenního života. Žák přiřazuje možné varianty řešení k situacím každodenního života.“²⁶² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
23. „Žáci umí reagovat v situacích, kdy jsou návrhy jejich iniciativy odmítnuty. Žáci umí pracovat s odmítnutím od druhých.“²⁶³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
24. „Žáci zvládají adekvátně reagovat v situacích, kdy byli neúspěšní.“²⁶⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti.
25. „Žáci vytvoří počítačovou prezentaci s volnočasovou tematikou.“²⁶⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
26. „Děti poznají, že o druhých se mohou dozvídat stále nové věci. Toho docílí tím, že se naučí druhým naslouchat, přesně formulovat otázky. Naučí se projevovat zájem o druhé.“²⁶⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁶¹ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁶² Tamtéž, [online].

²⁶³ Tamtéž, [online].

²⁶⁴ Tamtéž, [online].

²⁶⁵ Tamtéž, [online].

²⁶⁶ Tamtéž, [online].

27. „Děti se aktivně seznámí s pojmem zodpovědnost. Rozpoznají zodpovědné chování u druhých. Naučí se vnímat poskytování nezištné pomoci u druhých.“²⁶⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
28. „Žák chápe asertivní zásady upravené pro děti. Žák umí vysvětlit jednotlivé zásady přiměřeně svému věku.“²⁶⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
29. „Žák zvládá vyjádřit svůj názor na různé oblasti života. Žák aktivně spolupracuje s ostatními při tvorbě ankety.“²⁶⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
30. „Žák umí přijmout zpětnou vazbu. Žák tvořivým způsobem ztvárňuje své představy a pocity.“²⁷⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
31. „Žák se umí bránit manipulativnímu jednání přiměřeně svému věku. Žák si uvědomuje existenci manipulativního jednání v mezilidské komunikaci.“²⁷¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
32. „Žák vidí a hledá manipulativní chování nebo jeho náznaky kolem sebe.“²⁷² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
33. „Žáci pochopí význam povzbuzení pro sebe samotného i pro druhé. Vyzkoušejí si způsoby povzbuzení a pochvaly. Dokážou ve správnou chvíli druhé obdarovat vhodným povzbuzením.“²⁷³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁶⁷ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁶⁸ Tamtéž, [online].

²⁶⁹ Tamtéž, [online].

²⁷⁰ Tamtéž, [online].

²⁷¹ Tamtéž, [online].

²⁷² Tamtéž, [online].

²⁷³ Tamtéž, [online].

34. „Cílem lekce je zvědomnit u dětí formy pomoci, kterou ony poskytují druhým. Pochopí význam slova nezištný, solidarita.“²⁷⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
35. „Děti si ujasní význam slova respekt, respektovat. Naučí se, že je každý z nás respektováním hodný, pokud se chová podle zásad slušného chování. O respektu nerozhodují vnější znaky člověka, ale jeho skutky. Upevní si názor, že každý z nás je hoden respektu.“²⁷⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
36. „Cílem je upevnit u dětí přesvědčení o vlastních možnostech být druhým nápomocný. Upevnit vědomí o vlastních schopnostech pomáhat i o tom, že kolem sebe mají lidi, kteří dokážou v pravou chvíli pomoci. Upevnit v dětech zodpovědnost za vlastní rozhodování.“²⁷⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 6. ročníku

1. „Uvědomit si důležitost komunikace jako prostředku ke sdílení zájmů, názorů, pocitů a k budování dobrých mezilidských vztahů. Připomenutí rozmanitosti lidské komunikace a možností sebevyjádření při použití tvořivého a otevřeného myšlení.“²⁷⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁷⁴ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁷⁵ Tamtéž, [online].

²⁷⁶ Tamtéž, [online].

²⁷⁷ Tamtéž, [online].

2. „Motivovat k aktivnímu naslouchání, reflexí symbolu přivádíme děti k empatickým prvkům.“²⁷⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
3. „Pochopení dialogu jako možnosti vzájemného obohacení, sdílení vlastních názorů, pocitů. Uvědomění si důležitosti naslouchání v rozhovoru. Zopakování pravidel naslouchání. Zajímáme se opravdu o druhé a nasloucháme jim, nebo spíš mluvíme sami o sobě?“²⁷⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Žáci si uvědomí příčiny a důsledky nesprávné komunikace.“²⁸⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
5. „Žáci si uvědomí příčiny a důsledky nesprávné komunikace.“²⁸¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
6. „Žáci si uvědomují, co lidem brání v komunikaci a jakým způsobem se dají překážky odstraňovat.“²⁸² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
7. „Žáci si uvědomí příčiny a důsledky hádek. Snaží se tomuto chování předcházet.“²⁸³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.

---

²⁷⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁷⁹ Tamtéž, [online].

²⁸⁰ Tamtéž, [online].

²⁸¹ Tamtéž, [online].

²⁸² Tamtéž, [online].

²⁸³ Tamtéž, [online].

8. „Uvědomit si sílu pozitivního myšlení. Vidět starosti všedního dne jako přirozenou součást života. Normální není nemít „problémy“ (starosti, povinnosti, úkoly a překážky v jejich plnění), ale mít je a řešit!“²⁸⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
9. „Problémem často není jedna jediná věc, jeden obrovský balvan, který na nás leží, a my nevíme, jak ho odvalit. Problémem je častěji mnoho úkolů a starostí, které nás tíží a táhnou k zemi. Nejlepším řešením je potom dobrá organizace času. Ta totiž nedovolí, aby se z malých neřešených problémů stávali obři, kteří nás budou dusit. Cílem této kapitoly je zamyslet se nad využíváním času při řešení každodenních povinností.“²⁸⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
10. „Poukázat na důležitost naslouchání a spolupráce při řešení problémů, osvojit si schopnost podívat se na věc očima druhého.“²⁸⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
11. „Tato kapitola se snaží podnítit tvořivé myšlení žáků a aktivní přístup k řešení problémů. Zároveň předkládá analýzu problémů jako jedno z možných řešení složitých situací. Na pohádkovém příběhu je vysvětlen princip rozhodování.“²⁸⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
12. „Zlepšit rozhodování v naléhavých situacích, ujasnit si hodnoty. Uvědomit si složitost života v rozvojových oblastech a v oblastech, které zasáhly přírodní katastrofy.“²⁸⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁸⁴ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁸⁵ Tamtéž, [online].

²⁸⁶ Tamtéž, [online].

²⁸⁷ Tamtéž, [online].

²⁸⁸ Tamtéž, [online].

13. „Kritické posuzování svých výsledků a vyvozování z nich závěrů pro využití v budoucnosti.“²⁸⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
14. „Žáci si uvědomí význam pravidel v životě člověka.“²⁹⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
15. „Žáci se zamýšlí nad čestným chováním při sportovních činnostech a hře vůbec.“²⁹¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
16. „Přečteme ukázky skutečných zpráv z internetu. Žáci se seznámí s konkrétními činy fair play dětí.“²⁹² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
17. „Žáci se dokážou chovat asertivně a prosociálně i v soutěživých situacích.“²⁹³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
18. „Žák si uvědomí vztah médií a svého volného času.“²⁹⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
19. „Žák si všímá nabídky pozitivních vzorů v médiích, zvládne vyhledávat informace v tištěných periodikách.“²⁹⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
20. „Žák se seznámí s principy reklamy a vnímá její vliv na člověka.“²⁹⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁸⁹ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁹⁰ Tamtéž, [online].

²⁹¹ Tamtéž, [online].

²⁹² Tamtéž, [online].

²⁹³ Tamtéž, [online].

²⁹⁴ Tamtéž, [online].

²⁹⁵ Tamtéž, [online].

²⁹⁶ Tamtéž, [online].

21. „Žáci si uvědomí význam a hodnoty rodiny. Poznávají vlastní rodinu.“²⁹⁷
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Žáci objevují sami sebe jako nositele rodinných hodnot další generaci.“²⁹⁸
Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
23. „Žáci si uvědomí nejen rodičovskou zodpovědnost za chod rodiny, ale vlastní možnosti, jak přispět k dobré atmosféře v rodině.“²⁹⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
24. „Porozumět pojmu role a popsat vlastní role, které v životě zastáváme. Zamyslet se nad rozdělením rolí v současné rodině, které by mělo odpovídat vzájemné domluvě a společnému rozhodnutí. Uvědomit si, jaké máme nároky na ostatní členy rodiny a jakou roli zastáváme v rodině.“³⁰⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
25. „Žáci poznávají vlastní rodinu a vztahy, které tam fungují. Cílem je také pochopení skutečnosti, že každé postavení v rodině má svoje výhody a nevýhody.“³⁰¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
26. „Žáci přemýšlí nad vlastní rodinou, seznamují se blíže s životním příběhem rodičů. Uvědomují si význam vzájemné komunikace v rodině.“³⁰² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

²⁹⁷ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

²⁹⁸ Tamtéž, [online].

²⁹⁹ Tamtéž, [online].

³⁰⁰ Tamtéž, [online].

³⁰¹ Tamtéž, [online].

³⁰² Tamtéž, [online].

27. „Cílem této lekce je podpora a posílení dobrých mezigeneračních vztahů. Uvědomění si množství proměn ve vývoji světa i lidského života.“³⁰³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
28. „Uvědomit si složitost a důležitost vztahů mezi živými organismy a důležitost rovnováhy mezi nimi.“³⁰⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
29. „Žáci vnímají přírodu a její realitu všemi smysly.“³⁰⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
30. „Žáci vnímají přírodu a stromy jako neoddělitelnou součást našeho života.“³⁰⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
31. „Žáci si uvědomí smysl třídění odpadu a šetření neobnovitelných zdrojů.“³⁰⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
32. „Hledání a nalézání jednoho z východisek a řešení neutěšeného stavu přírody kolem nás. Pochopit důležitost zachování rovnováhy mezi životním prostředím člověka a přírodním prostředím. Hledání cest.“³⁰⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
33. „Žáci objeví dospívání jako náročné období plné změn, které prostupují celou osobnost. Chápat dospívání jen jako období tělesných změn by bylo velmi zavádějící a neúplné. Dospívání ve skutečně zralou osobnost se děje ve třech oblastech, které je nutné stejnoměrně rozvíjet.“³⁰⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁰³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁰⁴ Tamtéž, [online].

³⁰⁵ Tamtéž, [online].

³⁰⁶ Tamtéž, [online].

³⁰⁷ Tamtéž, [online].

³⁰⁸ Tamtéž, [online].

³⁰⁹ Tamtéž, [online].

34. „Žáci si rozšiřují svoje znalosti a základní postoje k tělesným a duševním změnám v období dospívání. Cílem je rozumět tělesným změnám v dospívání u dívek a chlapců. Doporučujeme využít mezipředmětových vztahů, zvláště biologii člověka. Znat a používat správnou terminologii v oblasti sexuality je základní předpoklad pro porozumění svému tělu a zároveň i prevence před užíváním hrubých a společensky nepřijatelných výrazů. Odstranit předsudky a přirozeně hovořit o intimních otázkách pohlavního dospívání je cílem této lekce.“³¹⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
35. „Žáci si uvědomí rozdíly mezi přátelstvím a láskou, objeví kolik různých podob má láska. Zamyslí se nad láskou, nad tím co láska je a co není. Anketa v pracovním listě přivede k přemýšlení nad vhodností zdrojů, které žáci používají k získání informací o dospívání a sexualitě, jež dospívající potřebují.“³¹¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
36. „Stát se zralou osobností znamená porozumět sám sobě i odlišnostem mužského a ženského světa. Předpokladem harmonických vztahů je naučit se tyto dva světy vzájemně přijímat a vnímat je jako obohacení, doplnění vlastních názorů a pohledů na život.“³¹² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³¹⁰ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³¹¹ Tamtéž, [online].

³¹² Tamtéž, [online].

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 7. ročníku

1. „Ke komunikaci nám slouží hlas. Je to velmi zajímavý nástroj, který máme, ovšem velmi často s ním neumíme dobře pracovat. Projevuje se to například monotónností projevu, tichou a ne dost zřetelnou mluvou. Slovní projev zdokonalujeme a rozvíjíme celý život.“³¹³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
2. „Rozvíjení komunikačních dovedností – řečového projevu, vystupování na veřejnosti, naslouchání. Uvědomění si důležitosti přípravy na prezentaci sebe a své práce pro celý další život. Lidský hlas není jenom nosičem slov. Hlas o nás mnoho prozrazuje. A nejenom hlas!“³¹⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
3. „Pokud má být diskuze smysluplná, je nutné se řídit jasnými pravidly. Cílem této lekce je vytvořit vlastní pravidla diskuze, podle kterých se bude celá skupina při hodinách etické výchovy řídit. Zároveň by tato hodina měla podpořit a povzbudit ostýchavé jedince, aby se nebáli vyjádřit svůj názor a zároveň nastavit hranice upovídaným žákům.“³¹⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Cílem tohoto tématu je seznámit žáky s velmi důležitou složkou našeho projevu s neverbální komunikací. Snaha kultivovat obsah řeči by měla být vždy i v souladu s kultivací neverbálních projevů. Ovšem práce na tom, jak mluvíme, se nemůže omezovat jen na kontrolu vnějšího projevu (verbální a neverbální složka), je nutné pracovat také s vlastním nastavením, s myslí a srdcem. Nevyjádříme-li svůj vnitřní svět pocitů, najdou si jinou únikovou cestu (třeba právě v nekontrolovatelných gestech) a činí pak naše slovní vyjádření nedůvěryhodná.“³¹⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³¹³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³¹⁴ Tamtéž, [online].

³¹⁵ Tamtéž, [online].

³¹⁶ Tamtéž, [online].

5. „Žáci přečtou a vyřeší hádanku – POMLUVA. Odpoví, zda se s ní setkali a je-li text pravdivý.“³¹⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
6. „Konfrontace účastníků s daným tématem formou dialogu, reflexe i zážitku.“³¹⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
7. „Uvědomit si zbytečnost a nevhodnost používání vulgárních výrazů a snažit se je vyloučit ze svého slovníku.“³¹⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
8. „Vytvořit prostor pro údiv nad skutečnostmi okolo nás nebo v nás a pokusit se je vyjádřit. Prohlubovat tak vzájemnou důvěru.“³²⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
9. „Uvědomit si smysl a důležitost zachování tajemství jako projevu nejvyšší důvěry.“³²¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
10. „Pohled mnohých lidí na sebe sama je často deformovaný a může se projevovat přemrštěným nebo potlačeným sebevědomím. Důsledkem toho je narušený vztah k lidem. Cílem této kapitoly je uvědomit si znaky vyrovnané osobnosti, možnost nahlédnout na sebe samého a získat odvahu k práci na sobě.“³²² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³¹⁷ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online]

³¹⁸ Tamtéž, [online].

³¹⁹ Tamtéž, [online].

³²⁰ Tamtéž, [online].

³²¹ Tamtéž, [online].

³²² Tamtéž, [online].

11. „Žáci poznávají důležitost příjemných prožitků v životě a optimistického přístupu.“³²³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
12. „Žáci rozvíjejí své sebepoznání a sebedůvěru.“³²⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
13. „Pochopit sebe sama jako jedinečnou svobodnou lidskou bytost.“³²⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
14. „Sebepoznání – uvědomit si svoje silné a slabé stránky. Posílit pozitivní vnímání své osoby.“³²⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
15. „Cílem kapitoly je objevit chybu jako přirozenou součást každého učení. Jestliže s chybami pracujeme, můžou nám být v dalším učení velkou pomocí a obohacením. K tomu je ale třeba nahlížet chybu jako šanci ke zlepšení, ne jako katastrofu. K tomu, abychom některé chyby v procesu učení zbytečně neopakovali, je třeba k získávání potřebných znalostí a dovedností využívat vlastní kreativitu.“³²⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
16. „Seberozvoj – vést děti ke stanovování cílů a umožnit jim získat nad svým životem lepší kontrolu.“³²⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
17. „Probouzet v dětech vnímavost k „pozitivitě“ situace a události. Identifikace situací a způsobů chování, kterými děti získávají pozornost.“³²⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³²³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³²⁴ Tamtéž, [online].

³²⁵ Tamtéž, [online].

³²⁶ Tamtéž, [online].

³²⁷ Tamtéž, [online].

³²⁸ Tamtéž, [online].

³²⁹ Tamtéž, [online].

18. „Pomocť žákům postřehnout vzájemné sepětí s jinými lidmi při tvořivosti. Procvičit schopnost pozitivně přeformulovat význam situace a události.“³³⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
19. „Uvědomit si účinnost pochvaly pro sebe i pro jiné, procvičit verbální vyjádření pozitiv druhých.“³³¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
20. „Pomoci dětem uvědomit si dobro, které od druhých přijímáme, a být za ně vděčný.“³³² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
21. „Hledáme svůj vzor.“³³³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Více si všímat vzorů v nejbližším okolí i ve svém životě.“³³⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
23. „Uvědomit si důležitost filmu při formování návyků a životních postojů.“³³⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
24. „Učíme se identifikovat hodnoty veřejného vzoru.“³³⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³³⁰ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³³¹ Tamtéž, [online].

³³² Tamtéž, [online].

³³³ Tamtéž, [online].

³³⁴ Tamtéž, [online].

³³⁵ Tamtéž, [online].

³³⁶ Tamtéž, [online].

25. „Žák si zopakuje pojmy asertivní, pasivní a agresivní chování a rozeznává je v běžném životě. Ujasní si, jak se umí prosazovat.“³³⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností. Definovaný cíl této hodiny obsahuje také indikátory implicitního vyjádření šikany.
26. „Žáci si uvědomí výhody asertivního chování. Seznámí se s asertivními dovednostmi a některé si ve dvojicích vyzkouší. Na tuto lekci bude navazovat ještě jedna, zaměřená na praktický nácvik asertivních dovedností.“³³⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
27. „Žák rozezná agresivní a pasivní styly chování, chápe jejich podstatu. Umí se zdravě prosadit.“³³⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností. Definovaný cíl této hodiny obsahuje také indikátory implicitního vyjádření šikany.
28. „Uvědomit si, že je důležité přijmout chybu, poučit se z ní, nevzdávat se, učit se trpělivosti a vytrvalosti.“³⁴⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
29. „Žák si všímá prosociálních vzorů ve své rodině. Reflektuje vztah k rodičovské autoritě.“³⁴¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
30. „Žák si ujasní podstatu imitace a identifikace a chápe rozdíly mezi pojmy. Zamyslí se nad nebezpečím nezdravé imitace a identifikace a zformuluje pravidla zdravé identifikace.“³⁴² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³³⁷ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³³⁸ Tamtéž, [online].

³³⁹ Tamtéž, [online].

³⁴⁰ Tamtéž, [online].

³⁴¹ Tamtéž, [online].

³⁴² Tamtéž, [online].

31. „Náš charakter a chování jsou částečně předurčeny jednak geneticky, jednak prostředím, kterým jsme obklopeni. O tom, jak zásadní pro vývoj každého člověka je toto prostředí, se žáci přesvědčí při práci s příběhy o vlčích dětech. Mohou si uvědomit, jak věk ovlivňuje působení vzoru na formování osobnosti dítěte. Čím mladší dítě, tím silnější vliv autorit. Žáci se seznámí s pojmy autorita a výchovné styly a uvědomí si jejich vliv na lidský život.“³⁴³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
32. „Žák si osvojí další asertivní dovednosti – umění ptát se a požádat o laskavost. Usiluje o zdravé sebeprosazování.“³⁴⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
33. „Žák si ujasní postoj sám k sobě, nebojí se projevit se před třídou. Seznámí se s asertivními právy. Je si vědom svých práv a umí je přiměřeně použít.“³⁴⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
34. Žák si ujasní pojem prosociálního chování, zamyslí se nad limity lidské prosociálnosti a vyzkouší si obdarování spolužáků, kteří nemusí být jeho kamarády. Naučí se dávat a potěšit, aniž očekává, že se mu to recipročně vrátí.“
35. „Uvědomit si a přijmout důležitost odpuštění.“³⁴⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
36. „Žák se učí prosociálnímu rozhodování a chování ve vypjatých situacích. Chápe pojem multikulturní prostředí a dokáže diskutovat na dané téma. Uvědomí si nebezpečí předsudků. Připomene si pojem vlastenectví a vyjádří svůj vztah k vlasti.“³⁴⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.

---

³⁴³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁴⁴ Tamtéž, [online].

³⁴⁵ Tamtéž, [online].

³⁴⁶ Tamtéž, [online].

³⁴⁷ Tamtéž, [online].

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 8. ročníku

1. „Cílem první kapitoly je, aby si žáci připomněli lidská práva a jejich formulace ve Všeobecné deklaraci lidských práv (VDLP), dovedli se v nich orientovat, a aby si uvědomili jejich dodržování či porušování v běžném životě.“³⁴⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.
2. „Cílem je pomoci žákům pochopit pojmy svoboda a rovnost v souvislosti s děním kolem sebe a vnímat důstojnost lidské osoby u každého člověka jako běžnou součást svého života.“³⁴⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
3. „Uvažovat o všem krásném a velkém, vznešeném, co je v člověku potenciálně skryto, co může dokázat a jaké potenciality zvládne najít sám v sobě.“³⁵⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Uvědomit si význam a obsah slova „bezpráví“, dopad bezpráví na život člověka, vést žáky k pozitivnímu hodnocení druhých v obtížných situacích.“³⁵¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
5. „Přivést žáky k přijetí základních myšlenek o lidských právech a k jejich přenesení do reálného života.“³⁵² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁴⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁴⁹ Tamtéž, [online].

³⁵⁰ Tamtéž, [online].

³⁵¹ Tamtéž, [online].

³⁵² Tamtéž, [online].

6. „Uvědomit si pojmy označující emoce, propojit je s okamžiky denního života, rozšířit si slovní zásobu, zaměřit se na nácvik vyjádření citů, na hodnocení jevů z pohledu emocí.“³⁵³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti.
7. „Uvědomit si význam pojmů afekt, nálada, vášeň, citový vztah a jejich vliv na člověka a jeho vztahy, přiměřeně komunikovat city.“³⁵⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti.
8. „Uvědomit si a vyzkoušet si, že náš způsob jednání vyvolává odpovídající emoce u druhých a ovlivňuje jejich jednání s námi; vhodným usměrněním citů však lze dojít k nekonfliktnímu závěru.“³⁵⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností. Definovaný cíl této hodiny obsahuje také indikátory implicitního vyjádření šikany.
9. „Přijít na to, co nám přivodí pocity hněvu (jaké situace, reakce, způsoby chování a vystupování) a jak se zachovat, když nás zlost ovládne.“³⁵⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností. Definovaný cíl této hodiny obsahuje také indikátory implicitního vyjádření šikany.
10. „Během práce si uvědomit, jak zvládat hněv, jak pracovat se svými pocity hněvu a jak postupovat při zvládnání emocí hněvu.“³⁵⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností. Definovaný cíl této hodiny obsahuje také indikátory implicitního vyjádření šikany.

---

³⁵³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁵⁴ Tamtéž, [online].

³⁵⁵ Tamtéž, [online].

³⁵⁶ Tamtéž, [online].

³⁵⁷ Tamtéž, [online].

11. „Uvědomit si, že strach je součástí života, že není třeba se za něj stydět, že je dobré a vhodné se s obavami někomu svěřit; občas nás ochrání a je možné naučit se ho překonávat.“³⁵⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
12. „V této kapitole si žáci vyzkouší, jak vnímají své „vyšší city“, jak je vnímají a projevují ostatní, jak dokážou v životě pomocí pozitivních citů obohatit svůj vnitřní život a zkusí si pomocí relaxace trénovat navození citů umožňujících krásné prožívání života.“³⁵⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
13. „Žáci si zopakují pojmy „pasivní, agresivní a asertivní chování“, připraví se na asertivní trénink.“³⁶⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností. Definovaný cíl této hodiny obsahuje také indikátory implicitního vyjádření šikany.
14. „Žáci se postupně seznámí s asertivními právy a povinnostmi; cílem je, aby pochopili obsah a smysl jednotlivých práv a povinností a aby se naučili rozpoznávat manipulační pověry vztahující se k těmto právům.“³⁶¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
15. „Žáci se seznámí s pojmem „manipulátor“, typy manipulátorů, druhy manipulací, a měli by se naučit rozpoznat manipulativní jednání.“³⁶² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
16. „Žáci se seznámí s několika manipulativními technikami a s obranou proti nim, zamyslí se nad tím, jaké pocity manipulace vyvolává a opět si vyzkouší na ni asertivně reagovat.“³⁶³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁵⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁵⁹ Tamtéž, [online].

³⁶⁰ Tamtéž, [online].

³⁶¹ Tamtéž, [online].

³⁶² Tamtéž, [online].

³⁶³ Tamtéž, [online].

17. „V životě se člověk dostane do situací, kdy kompromis se stává jediným možným řešením. Ne vždy se však jako řešení dá použít. Cílem je, aby žáci pochopili možnosti využití kompromisu, jeho důsledky a zkusili na několika modelových situacích dojít ke kompromisnímu řešení.“³⁶⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
18. „Cílem je, aby si žáci procvičili a osvojili dvě dovednosti – umět požádat o laskavost a sdělit/přijmout stížnost tak, aby se při tom necítili nepříjemně, nezpůsobili konflikt a uměli přijmout závěr situace.“³⁶⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
19. „Cílem je, aby si žáci uvědomili důležitost lásky pro život člověka a aby ztratili ostych sami před sebou, před ostatními i před možností nahlas o lásce mluvit.“³⁶⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
20. „Cílem je, aby žáci pochopili, že je důležité utvářet si k sexualitě zodpovědný vztah již od mládí.“³⁶⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
21. „Cílem je, aby žáci vnímali rozdílnost mezi mužem a ženou v chápání, postojích a reakcích, a naučili se ji akceptovat.“³⁶⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Cílem je, aby si žáci vštípili přesvědčení, že odložení sexuální aktivity a samotná příprava na sexuální život poskytuje hodnoty, které tomuto období čekání na lásku dávají jedinečnou plnost a krásu.“³⁶⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁶⁴ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁶⁵ Tamtéž, [online].

³⁶⁶ Tamtéž, [online].

³⁶⁷ Tamtéž, [online].

³⁶⁸ Tamtéž, [online].

³⁶⁹ Tamtéž, [online].

23. „Cílem je, aby si žáci začali vytvářet postoje a dovednosti pro ušlechtilé mezilidské vztahy a připravovali se na život v partnerství, manželství a rodičovství.“³⁷⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
24. „Cílem je, aby žáci vnímali propojení textu, popř. mluveného slova a obrazu jako základního nástroje tvorby médií.“³⁷¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
25. „Cílem je, aby si žáci osvojili dovednost čtení s porozuměním a dovedli posoudit kvalitu mediálního sdělení.“³⁷² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
26. „Cílem je, aby žáci rozeznali způsoby působení reklamy, uvědomili si jeho dopad na své myšlení a počínání, a s tím spojenou možnost manipulace.“³⁷³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
27. „Cílem je, aby žáci rozvíjeli schopnost rozlišovat podstatné od nepodstatného, kriticky přistupovali k informacím z médií, dokázali postupně vyřadit vliv agrese v médiích na svou osobu.“³⁷⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
28. „Cílem je, aby žáci pochopili význam prosociálního chování a osvojili si znaky prosociálního chování a prosociální osobnosti.“³⁷⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
29. „Cílem je, aby se žáci seznámili s formami prosociálního chování a osvojili si použitelnost získaných dovedností v reálném životě.“³⁷⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁷⁰ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁷¹ Tamtéž, [online].

³⁷² Tamtéž, [online].

³⁷³ Tamtéž, [online].

³⁷⁴ Tamtéž, [online].

³⁷⁵ Tamtéž, [online].

³⁷⁶ Tamtéž, [online].

30. „Cílem je, aby žáci získali informace o možnostech poskytování pomoci anonymnímu člověku a aby tyto informace dovedli předat dalším lidem.“³⁷⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
31. „Cílem je, aby si žáci osvojili základní ekonomické pojmy a vztahy, uvažovali nad rozumným nakládáním s penězi a pochopili důležitost své finanční gramotnosti pro další život.“³⁷⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
32. „Cílem je, aby žáci vnímali nebezpečí zadlužování, ohrožení podvodnými a neseriózními nabídkami a naučili se vnímat neetické jednání některých finančních společností. Žáci by také měli pochopit, že za své rozhodnutí nesou odpovědnost se všemi důsledky.“³⁷⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
33. „Cílem je, aby žáci vnímali význam takových vlastností, jako je lakota, rozhazovačnost a šetrnost, skromnost a náročnost, a uvědomili si jejich pozici ve vlastní charakterové výbavě.“³⁸⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
34. „Cílem následující kapitoly je rozehrát různé situace a objasnit způsob usuzování v jedné z nejběžnějších situací v životě: dělení o materiální hodnotu, která prvotně nepatří ani jednomu z účastníků. Jejich subjektivní pocity se mohou velmi lišit a objektivní normy neexistují.“³⁸¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁷⁷ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁷⁸ Tamtéž, [online].

³⁷⁹ Tamtéž, [online].

³⁸⁰ Tamtéž, [online].

³⁸¹ Tamtéž, [online].

35. „Cílem je, aby si žáci uvědomili svoje hodnoty a jejich důležitost ve svém životě.“³⁸² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
36. „Cílem je, aby si žáci v poslední lekci srovnali získané informace z předcházejících lekcí a propojili je s myšlenkou mravního usuzování.“³⁸³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

Definované cíle jednotlivých hodin Etické výchovy na úrovni 9. ročníku

1. „Cílem první lekce je přivést žáky k poznání, že tzv. „normalita“ nebo „normálnost“ je závislá na kulturním, geografickém i historickém kontextu. Toto poznání by jim mělo pomoci vnímat obtížnou situaci druhých a respektovat toho, kdo je odlišný.“³⁸⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
2. „Cílem tohoto dílčího tématu je přivést žáky k vnímání nespravedlnosti v jejich každodenním životě, především nespravedlnosti, která se děje jiným lidem, a motivovat je k citlivějšímu jednání. Žáci se cvičí ve schopnosti popsat a analyzovat situaci a prožitky lidí s různými sociálními problémy.“³⁸⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁸² Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁸³ Tamtéž, [online].

³⁸⁴ Tamtéž, [online].

³⁸⁵ Tamtéž, [online].

3. „Cílem následující lekce je podnítit u žáků empatické chování vzhledem ke skupinám sociálně slabších spoluobčanů, nebo alespoň zmírnit některé předsudky, které se k těmto lidem ve společnosti váží. V této lekci se žáci seznámí s různými typy sociálních problémů a s jejich dopady na člověka a jeho okolí.“³⁸⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
4. „Cílem tohoto dílčího tématu je snaha pohlédnout na problematiku sociálně patologických jevů a jejich rizik z různých úhlů pohledu. Žáci již mají řadu vědomostí z jiných vyučovacích předmětů a cílem aktivity je tyto poznatky využít a vést žáky k zamyšlení nad etickými aspekty tohoto problému.“³⁸⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
5. „Cílem následující lekce je přivést žáky k zamyšlení nad postavením starých lidí v naší společnosti, pracovat s termíny hodnota stáří a mezigenerační vztahy. Kapitola dále rozvíjí schopnost sociální empatie v tématu, které je žákům velmi blízké. Aktivity podporují schopnosti pozitivní komunikace.“³⁸⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
6. „Cílem této lekce je podnítit zájem žáků o dění a vztahy ve třídě, které se často realizují stereotypně. V kolektivu, který funguje na základě zavedených zvyklostí, se pak prosazují stále ti samí jedinci a ti, kteří by mohli mnoho nového do třídního dění přinést, se nedostanou ke slovu.“³⁸⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁸⁶ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁸⁷ Tamtéž, [online].

³⁸⁸ Tamtéž, [online].

³⁸⁹ Tamtéž, [online].

7. „Cílem tohoto podtématu je oživit žákům jejich znalosti v oblasti asertivní komunikace a asertivního jednání, které budou potřebovat v následující hodině. Část lekce je věnována samotnému nácviku. Ve vyspělých skupinách je možné aktivity zkrátit na minimum (pouze pro potřeby oživení termínů).“³⁹⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
8. „Cílem tohoto podtématu je vést žáky k asertivní komunikaci na základě informací, které se dozvěděli v minulé hodině. V této hodině by měli dostat všichni žáci příležitost promluvit o svých pocitech v souvislosti s chováním a jednáním jejich spolužáků. Lekce je zaměřena na problematiku uplatnění asertivního jednání ve skupině a asertivitu ve ztížených podmínkách.“ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
9. „Cílem tohoto podtématu je zmapovat žákovské pocity, které souvisí s kritikou. Usilujeme o to, aby si uvědomili, že se s kritikou budou setkávat po celý život. Vedeme žáky k tomu, aby se naučili oddělovat obsah kritiky od osobnosti kritizujícího a pokusili se z kritiky vytěžit pro sebe to nejlepší. Lekce je také zaměřena na osvojení technik, jak vhodně reagovat na neoprávněnou kritiku.“³⁹¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.
10. „Cílem závěrečné části tématu Asertivita ve skupině je vést žáky k zamyšlení nad stereotypním chováním, které opakují a uplatňují ve většině životních situací. Prostřednictvím hry mají možnost zopakovat si asertivní práva a poté shrnout a popsat své pocity a dojmy z jednotlivých aktivit.“³⁹² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových emočních situací osobnosti.

---

³⁹⁰ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁹¹ Tamtéž, [online].

³⁹² Tamtéž, [online].

11. „Cílem úvodní lekce tohoto tématu je vést žáky k poznání, že na svůj život mohou pohlížet hned z několika úhlů pohledu. To, co jim připadá běžné a samozřejmé, může být pro mnohé jejich vrstevníky naprosto nedosažitelné. A naopak to, po čem oni sami touží, může mnohým připadat jako něco naprosto nepodstatného a pro život nedůležitého. Z tohoto úhlu je pak možné pohlížet na otázky smyslu a cíle celého jejich života.“³⁹³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
12. „Cílem tohoto podtématu je připomenout žákům blízké osoby, které v jejich životě sehrávají klíčové role. Měli by si uvědomit, že jejich vztahy s těmito osobami procházejí řadou změn, které si ani jedna strana mnohdy nestačí uvědomit. Tato kapitola a především její výstupy by měly vyústit v úvahy nad uplatněním vlastních schopností a dovedností a přebíráním zodpovědnosti nad postojí a rolemi, které se projevují směrem k okolí. V této kapitole žáci také začínají připravovat materiál pro humorný časopis, ve kterém by měli dostat příležitost ukázat, že i oni zvládnou být vzorem a mají svým mladším kamarádům co nabídnout.“³⁹⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
13. „Cílem této lekce je vyvážit vaše časové možnosti vzhledem k předchozímu zadání – tedy práci skupin na NÁVODU NA POUŽITÍ DOSPĚLÉHO.“³⁹⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁹³ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁹⁴ Tamtéž, [online].

³⁹⁵ Tamtéž, [online].

14. „Cílem této kapitoly je nejen vytvořit další materiál pro dětský časopis, ale také procvičit se v pozitivním oceňování druhých a vyhledávání vzorového chování. Aktivity by žákům také měly pomoci uvědomit si, jaké vzory je v dětství formovaly (i když se tomu dnes pousmějí), a že na stejném principu je založeno i působení mediálních vzorů, které jsou pro ně důležité v současnosti. Motivujte své žáky k přijetí a pochopení skutečnosti, že i oni sami svými postoji ovlivňují a formují okolí.“³⁹⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
15. „Cílem poslední lekce je vést žáky k zamyšlení nad úlohou pravdy a lži v našem životě, a především k úvahám nad relativností těchto pojmů v mezilidských vztazích. Aktivity vedou žáky také k zamyšlení nad skutečností, nakolik se v jejich životě uplatňují autonomní nebo konformní způsoby jednání a který z nich převažuje. Žáci by se také měli připravit na závěrečné objektivní hodnocení všech prací, které v rámci tohoto tématu vznikly.“³⁹⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
16. „Cílem lekce je uvést žáky do tématu, které se věnuje prosociálnosti a pomoci. Žáci by si měli uvědomit, jak je velice snadné ocitnout se na straně manipulovaných a diskriminovaných jedinců a jak mnoho jim brání nedostatek informací ve skutečné prosociální komunikaci. Lekce buduje pozitivní vztah k diverzitám.“³⁹⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁹⁶ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

³⁹⁷ Tamtéž, [online].

³⁹⁸ Tamtéž, [online].

17. „Cílem tohoto podtématu je přiblížit žákům vietnamskou minoritu, se kterou se často setkávají. Na základě konkrétní situace mohou pochopit některé komunikační neshody, které často znemožňují vzájemné pochopení a přinášejí pocit, že jedna či druhá strana jedná nepochopitelně, až hrubě. Motivujte své žáky k využití prosociálnosti v současné multikulturní společnosti a na základě informovanosti k budování pozitivního vztahu k menšinám.“³⁹⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
18. „Cílem této lekce je zprostředkovat žákům pocity, které prožívají diskriminovaní lidé. Kapitola by jim měla umožnit utřídit si pojmy stereotyp, předsudek a diskriminace a prostřednictvím pracovního listu nahlédnout do světa nejčastějších projevených předsudků podle jednotlivých kategorií. Cílem je rozvíjet a upevňovat v žácích toleranci, pozitivní vztahy a prosociálnost směrem k diverzitám ve společnosti.“⁴⁰⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
19. „Žáci projeví sociální empatii, prosociální postoje a ochotu změnit své názory. Žáci uplatní tvořivost a fantazii. Bylo by velmi lákavé napsat, že cílem tohoto podtématu je pochopen mentality, kultury, životních postojů a lidských hodnot Romů (a na tomto základě také dalších menšinových skupin obyvatel). Vzhledem k našim časovým možnostem se zaměříme alespoň na to, abychom v žácích podnítli zájem o tuto skupinu obyvatel a vedli je k přemyšlení nad informacemi, které o nich doposud získávali.“⁴⁰¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

³⁹⁹ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁴⁰⁰ Tamtéž, [online].

⁴⁰¹ Tamtéž, [online].

20. „Žáci si procvičí svoji schopnost empatického posuzování chování druhých. Žáci vyjádří své vlastní postoje za pomoci názorové škály. Žáci se pokusí přehodnotit některé své radikální postoje. Cílem lekce Za závojem poznání je vést žáky k zamyšlení, jakým způsobem mohou národní tradice ovlivnit život v každodenních reálných záležitostech. Jako příklad je záměrně zvoleno rozporuplné chápání vztahu mezi mužem a ženou v muslimském a „českém“ světě (podle zkušenosti oslovuje všechny žáky). Ve druhém plánu si lekce klade za cíl přivést žáky k poznání, že při bližším pohledu na dané téma budou sami ochotni přehodnotit některé své radikální názory.“⁴⁰² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
21. „Cílem této lekce je přivést žáky k zamyšlení nad základními příčinami globálních problémů planety (příčinami „bídy světa“). Z časových důvodů je možné toto téma obsáhnout jen částečně, proto pracujte s informacemi, které žáci mají z ostatních předmětů. Směřujte práci žáků k vytvoření systému vztahů, propojení mezi jednotlivými oblastmi globálních problémů a k pochopení chyb v myšlení, chování a jednání, kterých se lidé opakovaně dopouštějí. V časových možnostech kapitoly není nalézt řešení globálních problémů, ale motivovat žáky k zamyšlení nad vlastními možnostmi uplatnění komplexní prosociálnosti.“⁴⁰³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
22. „Cílem následující kapitoly je emotivní formou směřovat pozornost žáků k tématu humanitární pomoci. Bude zaležet na vaší volbě, zda využijete informace, které vesměs pocházejí z webových stránek nadačního fondu ONE MORE DAY FOR CHILDREN (www.omcd.cz/nadacni-fond/), nebo budete své žáky směřovat k jinému informačnímu zdroji.“⁴⁰⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

⁴⁰² Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁴⁰³ Tamtéž, [online].

⁴⁰⁴ Tamtéž, [online].

23. „Žáci se pokusí uplatnit prosociální chování v reálné životní situaci. Žáci uplatňují komplexní prosociálnost na praktickém příkladu, podle svých možností se snaží zapojit do některé z forem humanitární pomoci. Cílem následující kapitoly je nejen provést žáky základními informacemi o formách a možnostech humanitární pomoci, ale především motivovat je (a jejich prostřednictvím také jejich rodinu a přátele) k realizaci nějaké konkrétní činnosti. Je na nich, jestli to bude jednorázová aktivita, nebo jestli se rozhodnou přijmout dlouhodobější závazek.“⁴⁰⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.
24. „Žáci se pokusí prostřednictvím výtvarné a komunikační složky vyjádřit své pocity. Žáci se zamýšlejí nad otázkami existence duchovního světa a formulují své názory. Následující lekce je vložena s cílem provést senzibilizaci k tématu Duchovní rozměr člověka a rozvinout dovednost žáků komunikovat o těchto otázkách prostřednictvím slovního a výtvarného vyjádření. Žáci si mohou zvolit pro sebe nejpříjemnější formu zpracování.“⁴⁰⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj psychosociálních dovedností.
25. „Žáci vyhledávají, třídí a systematizují poznatky z oblasti náboženských systémů. Žáci spolupracují a komunikují ve dvojicích a skupinách. Cílem této lekce je v rámci našich omezených časových možností sjednotit znalosti žáků v oblasti náboženských systémů. Pracujte se základními pojmy, které má většina žáků v povědomí, jejich obsah si však vysvětlují nepřesně. Trojici aktivit zaměřte na motivaci, upřesnění informací a jejich zařazení do systému.“⁴⁰⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování a rozvoj psychosociálních dovedností.

---

⁴⁰⁵ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁴⁰⁶ Tamtéž, [online].

⁴⁰⁷ Tamtéž, [online].

26. „Žáci tvůrčím způsobem dotvářejí motivační text, uplatňují empatii. Žáci se formou hry učí rozeznávat, popisovat a zvládat negativní emoce. Žáci uplatňují schopnost pozitivního přeformulování životních situací. Cílem následující lekce je vybavit žáky základními znalostmi, které by jim mohly být prospěšné při kontaktu s příslušníky náboženských sekt, ale také při jakékoli jiné manipulaci. Prostřednictvím stolní hry v pracovním listě si žáci zábavnou formou procvičí dovednost přeformulovat zdánlivě negativní situace, které se mohou v jejich životě odehrávat, cvičí si ale také schopnost přizpůsobit se pravidlům a popřípadě unést neúspěchy při hře s živým spoluhráčem (nikoli s počítačem).“⁴⁰⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových emočních situací osobnosti.
27. „Žáci pracují s moderními informačními zdroji. Žáci se různými cestami seznamují s pozitivními vzory a hodnotí přínos získaných informací. Cílem lekce Můj „betlém“ je ukázat žákům, téměř mladým lidem a budoucím nositelům duchovního poselství, jak hledat cestu k odkazu lidí, kteří jim mají pro utváření životního názoru co nabídnout. Ved'te žáky k práci s informačními zdroji, jež jsou jim blízké, ale pokuste se jim také vštípit zásadu neustálého ověřování zjištěných poznatků.“⁴⁰⁹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.
28. „Žáci si procvičí komunikační dovednosti a umění citlivě naslouchat druhým. Žáci uplatní schopnost empatie. Následující lekce je motivována cílem vytvořit příjemnou a otevřenou atmosféru pozitivní komunikace. Ukázky textů jsou zaměřeny na srovnání hodnot dvou velmi důležitých životních citů a jejich projevů lásky a přátelství. V období, kdy se přátelské vztahy mezi spolužáky a vrstevníky mění, dotýká se toto téma řady z nich velmi osobně.“⁴¹⁰ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.

---

⁴⁰⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁴⁰⁹ Tamtéž, [online].

⁴¹⁰ Tamtéž, [online].

29. „Žáci cvičí a uplatňují schopnost hodnocení a empatie, kreativně pracují s fotografiemi a texty. Žáci se zamýšlí nad předpoklady, hodnotami a možnostmi partnerských vztahů, prezentují a obhajují své názory. Cílem následující lekce je podnítit žáky k úvahám o tom, jestli existují nějaká obecně platná pravidla pro vytváření úspěšných a trvalých svazků. Hravou formou blízkou jejich věkové kategorii (více iniciativní zde budou pravděpodobně dívky) je veďte k zamyšlení nad tím, jak moc se sami nechávají při svých volbách ovlivnit vzhledem a stereotypy, které se k jednotlivým partnerským typům váží.“⁴¹¹ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.
30. „Žáci uplatní dovednost sebehodnocení a na tomto základě zobecní své postoje ve vzájemných vztazích. Žáci procvičí zásady pozitivní komunikace a zamyslí se nad základními vztahovými hodnotami. Cílem následující lekce je motivovat žáky k zamyšlení nad vzorci chování, které uplatňují ve vzájemných vztazích k opačnému pohlaví. Na základě porovnání s názory vrstevníků se snaží zobecnit, co od vztahů očekávají a co jsou připraveni do soužití přinášet. Ve vzájemné konfrontaci názorů sestavují žebříček vztahových hodnot.“⁴¹² Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.
31. „Žáci se na základě srovnání a svých dosavadních zkušeností pokusí odhalit zákonitosti rodinných vztahů. Žáci procvičí schopnost empatie, citlivé komunikace, konstruktivní kritiky a pozitivního hodnocení. V následující lekci obraťte pozornost žáků na okruhy vztahů, které mají rozhodující vliv na formování vztahových vzorců dětí – tedy na jejich rodiče, prarodiče, příbuzné či ostatní blízké osoby. Žáci využijí materiály z transferu předchozích dvou lekcí a zamyslí se nad tím, co by rádi uplatnili i ve svých budoucích partnerstvích, či co by raději dělali jinak.“⁴¹³ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.

---

⁴¹¹ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁴¹² Tamtéž, [online].

⁴¹³ Tamtéž, [online].

32. „Žáci se pokoušejí výtvarně nebo slovně provést sebehodnocení. Žáci uplatňují empatii a schopnost pozitivního oceňování. Kapitola Dveře, kterými ke mně vchází svět je vložena na úvod tématu Etické ctnosti jako rychlý exkurz do oblasti hodnocení, sebehodnocení, pozitivního oceňování a empatického jednání, který by měl žáky připravit na závěrečné shrnující téma. Pro některé žáky bude toto téma poněkud hůře uchopitelné a jejich vyjádření výtvarná (nakreslí dveře, ale nebudou schopni rozkrýt symboliku) nebo slovní (vyplní dotazník, ale budou mít problém s dalšími částmi tabulky pracovního listu) budou na velmi rozdílné úrovni.“⁴¹⁴ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.
33. „Žáci se pokouší pochopit a vlastním způsobem vysvětlit obsah pojmu etické ctnosti. Na základě příkladů z literární a filmové tvorby pro mládež hledají stabilní lidské hodnoty. Cílem následující kapitoly je přiblížit žákům všudypřítomný boj protikladů ve světle základní etické ctnosti – umírněnosti, která přináší rovnováhu. Na základě práce s různými typy materiálů by si žáci mohli uvědomit, že v oblasti mezilidských vztahů není nic tzv. černé, nebo bílé (dobré, nebo zlé) a že velmi záleží na úhlu pohledu na danou problematiku. Pokuste se zprostředkovat svým žákům různé cesty, jakými mohou dospět k etickým ctnostem přinášejícím stabilní hodnoty, na kterých lze vystavět smysluplný lidský život.“⁴¹⁵ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.

---

⁴¹⁴ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁴¹⁵ Tamtéž, [online].

34. „Žáci řeší předložená morální dilemata. Žáci se pokouší pochopit a vysvětlit pojem lidskost a jeho uplatnění v běžném životě. V následující kapitole by se žáci měli prostřednictvím úvodního textu zamyslet nad pro ně ještě velmi málo uchopitelným pojmem LIDSKOST (vysoká morální hodnota s všeobecnou platností). Dále pak jsou žákům předložena tzv. morální dilemata, tedy závažné životní situace, ve kterých se musíme rozhodnout i v případě, že žádné z řešení není pro nás výhodné nebo spravedlivé. Volíme kompromis, při kterém bude vždy někomu ukřivděno, někdo se bude cítit podveden, ošizen, poškozen. Jedná se o situace, ve kterých lidé ustupují od svých zájmů a potřeb, aby se mohly uplatnit vyšší principy mezilidských vztahů.“⁴¹⁶ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.
35. „Žáci se zamýšlí nad komplexní otázkou smyslu života. Žáci hledají řešení konkrétních těžkých životních situací. Cíl následujícího tématu je přivést žáky k zamýšlení nad obsahem pojmu SMYSL ŽIVOTA. Na základě aktivit v učebnici a pracovním listu by si žáci mohli uvědomit několik skutečností: lidské štěstí je velmi křehké a může být narušeno mnoha způsoby, chápání smyslu života a jeho hodnoty je velmi individuální záležitost, každý člověk se vyrovnává se ztrátou smyslu po svém, a i když se to mnohdy zdá nemožné, vždy je prostor pro druhou šanci.“⁴¹⁷ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.

---

⁴¹⁶ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

⁴¹⁷ Tamtéž, [online].

36. „Žáci se pokouší zhodnotit svůj minulý i současný život. Žáci se zamýšlí nad svým budoucím životem, jeho směrem a myšlenkovým poselstvím. Cílem poslední kapitoly učebnice je „vybavit“ žáky poselstvím na cestu. Poselstvím nejen myšlenkovým, ale také hmatatelným, symbolizovaným žlutou stuhou. Z těch, kteří jsou ochotni toto poselství vyslyšet, jsou někteří připraveni předat ho hned, některým bude ještě určitou dobu trvat, než naleznou protějšek, se kterým budou žlutou stuhu sdílet.“⁴¹⁸ Definovaný cíl této hodiny obsahuje indikátory prevence šikany, konkrétně rozvoj pozitivního sociálního chování, rozvoj psychosociálních dovedností.

---

⁴¹⁸ Etická výchova: Portál pro etickou výchovu ve školách v ČR. *Učebnice: Připravené hodiny ke stažení* [online].

ABSTRAKT

ŠLECHTOVÁ, A. *Školní šikana jako téma etické výchovy*. České Budějovice 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce L. Muchová.

Klíčová slova: agrese, analýza, emoce, etická výchova, mediální prostředky, prosocialita, rodina, společnost, šikana, škola, výchova, vzdělávání

Tato práce se věnuje problematice školní šikany v souvislosti s etickou výchovou. První část práce se zabývá charakteristikou šikany a hledáním příčin z pohledu psychologie, vývojové psychologie a filosofie. Druhá část předkládá sociologické hledisko, kde je charakterizován současný postoj společnosti k násilí. Je zde popsán vliv rodinného a mediálního prostředí jako důležitých determinant ovlivňujících postoj jedince k násilí. Třetí část se týká předmětu Etická výchova, její charakteristiky a odlišných pojetí různých autorů. Součástí této části je analýza obsahů textů vzdělávacích dokumentů pro základní školy. Tato část práce obsahuje diskuzi a závěrečná doporučení získaná na základě výzkumného šetření.

ABSTRACT

School bullying as a topic of the Ethics education

Key words: aggression, analysis, emotion, Ethics education, Medias, prosociality, family, society, bullying, school, education

The graduation thesis is dedicated to the school bullying issues in connection with the Ethics education. The first part of the thesis deals with the characteristic of bullying and with the search for reasons through the scopes of psychology, developmental psychology and philosophy. The second part presents the social viewpoint, where the contemporary attitude of the society to violence is defined. It describes the influence of the family and media background as important determinants forming the attitude of the individual to violence. The third part concerns the subject of Ethics education, its specification and the various approaches of different authors. The analysis of the content of primary school educational documents is an essential part of it. This part of the thesis contains discussions and conclusive recommendations acquired on the base of researches.